

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

Григоряк Юрій Васильович

(прізвище, ім'я, по батькові)

УДК 351/342.951
(індекс)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

(назва роботи)

(назва освітньої програми)

(шифр і назва спеціальності)

Ю. В. Григоряк

(підпис, ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник Остап'як В. І.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

В. о. завідувача кафедри

І. П. Лопушинський

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Рецензент В. І. Малімон

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Івано-Франківськ – 2023

АНОТАЦІЯ**ГРИГОРЯК Ю.В. ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ. - Рукопис.**

Магістерська робота за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2023.

Інформаційно-аналітичне забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні та їх популяризація за межами країни здійснюється в межах міжнародної інформаційної діяльності України, яка включає не тільки поширення інформації про зовнішньополітичний курс в українському суспільстві, державних інституціях тощо, а й розповсюдження інформації про стан впровадження євроінтеграційних процесів серед міжнародної спільноти.

У роботі виявлено та комплексно проаналізовано особливості інформаційно-аналітичного забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні, що полягають у наданні громадянам та членам громадянського суспільства максимально вичерпної інформації про них. При цьому зазначається, що збір інформації та її аналіз є однаково важливими елементами при висвітленні євроінтеграційної тематики, адже у сукупності вони сприяють більш глибокому й правильному розумінню суті процесів та прийняттю правильних рішень як на державному, так і на громадському рівнях.

Ключові слова: державне управління, Європейська інтеграція України, інформаційна політика, медіа канали, соціальні комунікації.

ABSTRACT

HRYHORYAK Y.V. STATE MECHANISMS OF INFORMATION SUPPORT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES IN UKRAINE. – Manuscript.

Master's degree in specialty 281 "Public management and administration". - Ivano-Frankivsk National University of Oil and Gas. - Ivano-Frankivsk, 2023.

Information and analytical support of European integration processes of Ukraine and their promotion worldwide is carried out in the framework of Ukrainian international information activities, which include not only the dissemination of information on foreign policy among Ukrainian society, state institutions, etc., but also the dissemination of information on the European integration processes implementation status within the international community.

The peculiarities of the information and analytical support of the European integration processes in Ukraine as a phenomenon, implying the provision of citizens and members of the society with the comprehensive information on the related processes, are identified and analyzed in the thesis. In particular, it is noted that the information collection and its analysis are equally important elements of the coverage of Eurointegration topics, as they serve to strengthen understanding of the meaning of processes and taking the right decisions both at the state and public levels.

Keywords: public administration, European integration of Ukraine, information policy, media channels, social communications.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО СУПРОВОДУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	8
1.1 Поняття «інформаційно-аналітичне забезпечення» в управлінні	8
1.2 Інформаційно-аналітичне забезпечення політичної діяльності.....	14
РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЯ ТА ВНУТРІШНЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ	28
2.1 Євроінтеграційне спрямування політики України	28
2.2 Внутрішня політика України та євроінтеграційні процеси.....	38
2.3 Іміджева політика України.....	48
РОЗДІЛ 3. КАНАЛИ ПОШИРЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ІДЕЙ	63
3.1 Інструментарій політичної комунікації та PR	63
3.2 Публічна та культурна дипломатія.....	67
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85

ВСТУП

Актуальність теми. Вивчення процесів інформаційно-аналітичного забезпечення євроінтеграційних процесів є надзвичайно перспективним напрямком розвитку наукової дискусії як на світовому, так і на регіональному рівнях. Сучасна ситуація, що склалася навколо Європейського Союзу, наприклад, приєднання нових членів, «Брекзїт», дискусії навколо місій у рамках Спільної політики ЄС у сфері безпеки і оборони (CSDP), розширення «Шенгенського доробку» та єврозони тощо, потребують постійного моніторингу з подальшим детальним висвітленням і тлумаченням. Багатовекторність європейської інтеграції та її залежність від подій регіонального і національного порядку вимагають проведення комплексних досліджень на усіх рівнях із подальшим узгодженням та коригуванням отриманих результатів.

Події, що відбуваються в Україні після Помаранчевої революції, суттєво активізували євроінтеграційні процеси, майже докорінно змінивши ставлення громадськості до них. Специфіка інформаційно-аналітичного супроводу подій з 2013р. потребувала реформування існуючої національної політики з метою оптимізації процесів, що відбуваються. Низька ефективність заходів, відсутність чіткої стратегії, ціла низка анонсованих, розпочатих, але не доведених до логічного завершення проєктів, низька обізнаність населення про ті вдалі кроки, які здійснює країна у процесі європейські орієнтованого розвитку, є результатом незбалансованого інформаційно-аналітичного забезпечення.

Сучасний науковий дискурс, звісно, реагує на описані реалії. Ті чи інші аспекти європейської інтеграції розглядаються у публікаціях Н. Ф. Кампоса, Ф. Корічеллі та Л. Моретті, М. Гамульчука, О. Макарчук і Е. Сіки, М. Богліоні, Е. Кутріні, А. Вінера, М. Дж. Бауна, Дж. Цайтліна, Ф. Ніколі та Б. Лаффан, К. Хоскінс, Ф. Шиммельфеннінга.

Результати аналізу регіональної специфіки євроінтеграційних процесів представлені у дослідженнях А. Шкодрової, Л. Майлса, Ф. Лаурсена, Ю. Мороз та ін.

Євроінтеграційні надбання України, аспекти системного реформування та узгодження інституціональних питань, коригування соціальної структури, проблеми, пов'язані з євроінтеграційним курсом країни в умовах Російської агресії та інші нюанси відповідного плану аналізуються у працях К. Звольського, О. Юніна, В. Севрука та С. Павленка, Й. Батора та П. Рікера, А. Костенко, Н. Чабан, Д. Дзвінчук, О. Елгстрем і М. Кнодта та цілої низки інших науковців як регіонального, так і світового рівнів.

Мета і завдання дослідження є виявлення та комплексний аналіз особливостей державного забезпечення інформаційно-аналітичних євроінтеграційних процесів в Україні.

Для успішного досягнення мети слід вирішити низку завдань:

- проаналізувати існуючі в сучасній комунікативістиці підходи до розуміння поняття «інформаційно-аналітичне забезпечення»;
- дослідити вплив аналітичної діяльності на політичну діяльність;
- з'ясувати актуальну специфіку інформаційно-аналітичної діяльності та інформаційно-аналітичної роботи як складових зовнішньої та внутрішньої політики сучасної держави;
- виокремити концептотворчі чинники інформаційно-аналітичного супроводу євроінтеграційних процесів в Україні (іміджева, зовнішня та внутрішня політики);
- вивчити канали поширення євроінтеграційних ідей та вибудувати типологічну структуру цих каналів;
- детально дослідити канали медійного висвітлення євроінтеграційних процесів в Україні на світовому та національному рівнях;
- проаналізувати суть публічної дипломатії та механізмів державного регулювання.

Об'єктом дослідження є результати інформаційно-аналітичної діяльності у секторі євроінтеграційних процесів і механізмів державного управління: складові євроінтеграційного спрямування зовнішньої та внутрішньої політики, меседжі публічної та культурної дипломатії, матеріали аналітичних центрів в Україні та за кордоном.

Предметом дослідження стала специфіка інформаційно-аналітичного забезпечення державних механізмів євроінтеграційних процесів в умовах актуалізації європейського шляху розвитку України.

Методи дослідження. Для досягнення мети й ефективного вирішення завдань магістерської роботи під час вивчення теоретичних засад інформаційно-аналітичної діяльності використано: загальнонаукові методи, емпіричного пізнання, структурно-функціонального аналізу, узагальнення та абстрагування, моделювання, класифікації та структурування, компаративний та кількісний аналіз, комунікативно-інтерпретативний метод та лінгвістичний аналіз.

Новизною даної теми є дослідження переосмислення інформаційно-аналітичного забезпечення, яке включає діяльність держави та її роль в інформуванні та поширенні політично, економічно та соціально значущої інформації.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні результати можуть бути використані в практичній діяльності органами державної влади та органами військового управління, їх керівниками під час розробки заходів щодо покращення інформаційної політики.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 91 сторінок, із них основного тексту 84 сторінок. Список використаних джерел містить 56 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО СУПРОВОДУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1 Поняття «інформаційно-аналітичне забезпечення» в управлінні

Дослідження питань інформаційно-аналітичного забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні варто розпочати з аналізу наукового доробку, який є теоретичним підґрунтям даної роботи. Осмислення технології та інструментарію, що використовується країною у веденні зовнішньої та внутрішньої політики в контексті здійснення курсу на зближення з Європейським Союзом, реалізації певного політичного курсу дозволить предметно розглянути специфіку інформаційно-аналітичної роботи, яка, у свою чергу, неможлива без застосування інформаційно-комунікаційного інструментарію, технологій і прийомів.

За свою багатовікову історію Україна тяжіла до зміцнення політичних та економічних зв'язків з різними країнами (Швецією, Польщею, Російською імперією, Австро-Угорщиною тощо), що було зумовлено державними пріоритетами певної доби. Однак із набуттям незалежності у 1991 р. геополітичний вектор почав поступово схилятися у бік Європейського Союзу, і, як результат, було підписано низку двосторонніх та багатосторонніх угод, які започатковували партнерство й співпрацю країн у різних сферах. Курс на європейську інтеграцію був остаточно закріплений у 2014 р. ратифікацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка передбачає значну економічну інтеграцію, проведення реформування ключових сфер діяльності держави, а також запровадження європейських стандартів у країні на всіх рівнях. Таким чином, на даному етапі, євроінтеграція була визначена ключовим пріоритетом внутрішньої та зовнішньої політики України.

Слід зауважити, що ці процеси спричинили активне проникнення євроінтеграційної тематики України у національний та глобальний

масовокомунікаційні простори, що проявляється у висвітленні українськими та світовими засобами масової інформації даних проблем. Це, у свою чергу, сприяє виникненню такого поняття, як інформаційно-аналітичне забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні.

Проаналізувавши сучасні наукові підходи до розуміння інформаційноаналітичної діяльності, ми дійшли висновку, що термін потребує уточнення з огляду на той факт, що більшість дослідників акцентує увагу на особливостях забезпечення роботи органів державної влади, уникаючи при цьому медійного дискурсу. На наш погляд, комунікаційна складова є важливим елементом реалізації євроінтеграційних процесів і потребує окремої уваги. Отже, спробуємо розглянути дане поняття з точки зору масової комунікації. Зазначимо, що існують різні підходи дослідників до визначення інформаційноаналітичного забезпечення.

У «Словнику української мови» термін «забезпечення» визначається як постачання чогось у достатній кількості для задоволення кого-, що-небудь у якихось потребах¹. Це формулювання є загальним, однак якщо його розглянути у масово-комунікаційному контексті, то забезпечення можна тлумачити як постачання інформації для задоволення інформаційних потреб суспільства. Зазвичай дослідники цього явища застосовують його відносно різних сфер, однак зауважимо, що у нашому дослідженні акцент робиться на його втіленні в інформаційній та аналітичній галузях.

На думку дослідниці Н. П. Дяченко, інформаційно-аналітичне забезпечення – це складне поняття, яке передбачає низку компонентів:

- інформаційного – діяльність з пошуку, відбору, обробки, накопичення, узагальнення та збереження інформаційних одиниць;
- аналітичного – вироблення та продукування нової інформації та знань на основі проведення аналізу існуючої інформації².

¹ Словник української мови: в 11 тт. Т. 3. Київ : Наукова думка, 1972.

² Дяченко Н. П. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2013. Вип. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patr_2013_2_14 (дата звернення: 10.09.2023).

Враховуючи ці особливості, науковець визначає поняття як процес, діяльність, яка втілюється на рівні «виявлення, опрацювання, збереження та поширення інформації» і робить висновок про доцільність його застосування виключно стосовно управлінської, політичної та економічної сфер діяльності (Дяченко Н. П., 2013). Однак, на наш погляд, термін є більш широким і може бути застосований до інших галузей, а саме: міжнародних відносин, зовнішньополітичної діяльності країни тощо.

На противагу цьому, В. Ю. Степанов підкреслює, що інформаційно-аналітичне забезпечення є багаторівневим поняттям, яке включає діяльність держави та її роль в інформуванні та поширенні політично, економічно та соціально значущої інформації серед засобів масової інформації та громадськості. Погодимося з даною думкою, однак звернемо увагу на те, що науковець у цьому процесі відводить першочергову роль державі, хоча доцільним є і врахування ролі громадянського суспільства.³

Важливий аспект у дослідження поняття «інформаційно-аналітичного забезпечення» вносять автори підручника «Інформаційна безпека (соціально-правові аспекти)», які метою інформаційно-аналітичного забезпечення вважають надання особам, що приймають рішення, необхідної інформації та варіантів вирішення проблеми із зазначенням позитивних та негативних наслідків. Завдання з надання потрібних відомостей виконують інформаційно-аналітичні підрозділи, департаменти, аналітичні центри тощо. Проаналізувавши це визначення, слід зауважити, що воно більше апелює до інформаційно-аналітичного забезпечення органів влади. Тому, якщо розглянути це поняття у контексті масовокомунікаційних процесів, можна дійти висновку, що інформаційно-аналітичне забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні полягає у наданні громадянам та членам громадянського

³ Степанов В. Ю. Механізм інформаційно-аналітичного забезпечення державної інформаційної політики. Теорія та практика державного управління : [зб. наук. пр.] / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. інт. держ. упр. Харків. 2012. Вип. 3(38). С. 139–145. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMA_GE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tpdu_2012_3_20.pdf (дата звернення: 10.09.2023).

суспільства максимально вичерпної інформації про процеси, на основі якої можна зрозуміти суть явища, провести обговорення у суспільстві, тобто розпочати діалог у соціумі, а також зробити певні узагальнення щодо доцільності, ризиків, позитивних та негативних аспектів його реалізації для країни. Відповідальними за надання інформації та інформаційно-аналітичне забезпечення в цьому випадку виступають органи влади, засоби масової інформації, експерти тощо, від яких цілком залежить правильність прийняття рішень членами громадянського суспільства, адже подана ними інформація може бути як точною та достовірною, і, як наслідок, сприяти напрацюванню правильних висновків, так і, навпаки, – бути викривленою, і слугувати задоволенню інтересів певних зацікавлених у цьому сторін.

Цю думку підтримує І. М. Волкова, яка визначає інформаційно-аналітичне забезпечення як процес супроводження явища інформацією з метою прийняття виважених управлінських рішень⁴, і вважає, що його суть полягає у зборі, обробці, аналізі й використанні інформації, здійсненні моніторингу та налагодженні зворотного зв'язку. Подібну позицію обстоює і В. М. Мельник, однак першочергове значення у цьому процесі відводить аналізу, розглядаючи його як проміжну ланку між збором інформації та безпосереднім прийняттям управлінських рішень. При цьому ефективність аналізу, як вважає дослідник, залежить від обсягу та якості інформації, що використовується при його проведенні⁵. На наш погляд, збір інформації та її аналіз є однаково важливими елементами при висвітленні євроінтеграційної тематики, адже у сукупності вони сприяють більш глибокому й правильному розумінню суті процесів та прийняттю правильних рішень як на державному, так і громадському рівнях.

⁴ Волкова І. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення маркетингової діяльності підприємств аграрного сектора економіки. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.2/112.pdf> (дата звернення: 10.09.2023)

⁵ Мельник В. М. Управління податкоспроможністю суб'єктів господарювання: Навчальний посібник для самостійної роботи. Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. 116 с.

Слід також додати, що науковці виділяють дві основні цілі інформаційноаналітичного забезпечення, які полягають у постачанні інформації споживачам (громадянам України, міжнародній спільноті, керівникам державних інституцій), а також у забезпеченні процесу управління діяльністю владних установ, що передбачає напрацювання прогностичної інформації, формування способів вирішення проблем і наслідків від ужитих заходів, вироблення рекомендацій щодо поведінки осіб, які приймають рішення тощо. До яких, аспекті тематики нашого дослідження, слід віднести відповідальні за імплементацію євроінтеграційних процесів державні структури.

Узагальнивши існуючі підходи до окресленого поняття, можна сказати, що під інформаційно-аналітичним забезпеченням розуміється комплекс повідомлень щодо певної проблеми, які розповсюджуються через медіаканали для їх внутрішнього та зовнішнього споживання цільовими аудиторіями.

Наразі більшість дослідників наголошує на необхідності розгляду окремих складових інформаційно-аналітичного забезпечення – інформаційної та аналітичної, які у сукупності дають змогу глибше зрозуміти суть даного процесу.

Невід’ємними складовими інформаційно-аналітичного забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні є міжнародна та масова інформація, адже будьяка євроінтеграційна інформація, розповсюджувана засобами масової комунікації у суспільстві, є масовою, а міжнародна інформація у розумінні С. П. Кудрявцевої та В. В. Колос як «документовані або публічно оголошені відомості про події та явища у міжнародному співтоваристві (міжнародному інформаційному просторі), зафіксовані на матеріальних носіях з реквізитами, які дозволяють ідентифікувати ці відомості»⁶, у свою чергу, сприяє забезпеченню євроінтеграційних процесів та формуванню інформаційних відносин у глобальному вимірі.

⁶ Кудрявцева С. П., Колос В. В. Міжнародна інформація. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2005. 400 с. URL: <http://buklib.net/books/21985> (дата звернення: 10.09.2023).

Таким чином, інформаційне забезпечення проявляється на рівні інформаційного супроводу певних процесів (у контексті нашого дослідження – євроінтеграційних) через збір, накопичення, зберігання та передачу інформації про суспільні явища цільовій аудиторії різними засобами: через офіційні повідомлення влади, заяви політиків, публічні заходи, засоби масової інформації тощо. Подібної думки дотримується В. Ю. Степанов: «інформаційно-аналітична діяльність спрямована на пошук та аналіз інформації, яка потенційно може перетворитися на масову, тобто таку, що поширюється на необмежене коло осіб».

Щодо аналітичної складової, то вона більшістю науковців розглядається через семантику понять «аналіз», «аналітика» та «аналітична діяльність». Останнє поняття більшість дослідників тлумачать залежно від галузі застосування (правознавство, економіка, політика, міжнародні відносини тощо). Однак, проаналізувавши низку визначень, нам вдалося знайти уніфіковану дефініцію, яка була запропонована І. М. Кузнецовим Виходячи з порівняння аналітичної діяльності та творчого процесу, науковець приходить до висновку, що це аналіз розрізнених даних та їх структурування у цілісну систему, що дає змогу зробити певні висновки та прийняти рішення. Цю точку зору поділяють І. В. Захарова та Л. Я. Філіпова, які вбачають у аналітичній діяльності процес оцінки інформації, обробки даних аналітичними методами, результаті яких окремі відомості трансформуються у «закінчену інформаційну продукцію – аналітичний документ»⁷.

Тут слід зауважити, що основним предметом аналізу в контексті інформаційноаналітичного забезпечення євроінтеграційних процесів виступають інформаційні відносини та інформаційна діяльність, пов'язані зі створенням, розповсюдженням та споживанням масової інформації.

Головними принципами аналітичної діяльності в рамках аналітичного забезпечення суспільно значимих процесів, на думку І. В. Захарової та Л. Я.

⁷ Кирилова О. Paywall vs. open journalism: досвід взаємодії з аудиторією «The New York Times» та «The Guardian». Science and society. Proceedings of the 9th International conference. 2019. С. 221–226.

Філіпової, є: цілеспрямованість, актуальність, активність, достовірність, повнота, альтернативність, обґрунтованість, системність, вчасність, ініціативність, об'єктивність, неперервність та гнучкість.

Таким чином, проаналізувавши теоретичні аспекти явища інформаційноаналітичного забезпечення взагалі та через розгляд його складових – інформаційного та аналітичного забезпечення – слід сказати, що його завдання полягає в інформаційній та аналітичній підтримці суспільно важливих явищ, до яких слід віднести і євроінтеграцію. Інформаційне забезпечення включає збір, накопичення та поширення інформації, тоді як аналітичне знаходить втілення на рівні аналізу даних, що у сукупності дозволяє громадськості зрозуміти суть явища та зробити певні висновки або прийняти рішення щодо доцільності або недоцільності їх імплементації для країни. При цьому, повертаючись до загальноживаного визначення інформаційно-аналітичної діяльності, виокремимо два її пріоритетні напрямки:

- діяльність у сфері державного управління;
- медійна діяльність.

1.2 Інформаційно-аналітичне забезпечення політичної діяльності

Інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньополітичної діяльності країни є системним, складним і багатоаспектним явищем. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» визначає курс України на зближення з Європейським Союзом у політичній, економічній, правовій сферах як один з ключових елементів зовнішньополітичної діяльності з метою вступу України до ЄС у майбутньому⁸. Зважаючи на даний пріоритет, до складових інформаційноаналітичного забезпечення євроінтеграційних процесів слід віднести три аспекти:

⁸ Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення: 02.09.2023).

- інформаційно-аналітичне забезпечення євроінтеграційних процесів всередині держави;
- забезпечення євроінтеграційних процесів за межами країни;
- зовнішній фактор
- відношення міжнародної спільноти до євроінтеграційних устремлінь України та їх віддзеркалення у зарубіжній пресі.

У найбільш узагальненому вигляді інформаційно-аналітичне забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні являє собою інформування громадськості про стан впровадження окремих аспектів євроінтеграції в країні. Подібної думки дотримується Г. Ю. Хлистун, який вважає, що важливим фактором в контексті реалізації офіційного курсу України на поглиблення зв'язків та зближення з країнами Європейського Союзу є питання інформування громадськості про євроінтеграційні процеси для забезпечення підтримки даного явища з боку громадянського суспільства⁹.

Згідно з позицією офіційних установ, інформаційно-аналітичне забезпечення має реалізовуватись через організацію та проведення інформаційної кампанії національного масштабу заради підвищення рівня обізнаності та сприяння більшій підтримці євроінтеграційних процесів в Україні членами суспільства.

Однією з важливих складових інформаційно-аналітичного забезпечення євроінтеграційних процесів всередині країни є інформаційна політика держави у даній сфері. Згідно з Законом України «Про інформацію», державна інформаційна політика визначається як комплекс певних дій держави щодо отримання, застосування, розповсюдження та збереження інформації. У цьому контексті першочерговими напрямками даної політики є надання доступу та рівних можливостей громадянам до вироблення, збору, отримання, збереження та розповсюдження інформації; розвиток інформаційного

⁹ Хлистун Г. Ю. Українські ЗМІ в контексті євроінтеграції: плюси та недоліки роботи. Actual problems of international relations. Release 122 (part II). 2014. С. 4–14. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2463/2195> (дата звернення: 08.10.2023)

суспільства та забезпечення інформаційної безпеки в країні; гарантування прозорості дій державних установ; розвиток міжнародного співробітництва в галузі інформації та вступ України до світового інформаційного простору¹⁰.

У контексті здійснення євроінтеграційного курсу України державна інформаційна політика втілюється на рівні затвердження низки державних програм, концепцій, документів, які, як підкреслює дослідниця Ю. В. Палагнюк, є способом провадження державної політики, адже ці документи «визначають стратегію розв'язання важливих проблем загальнодержавного значення і включають комплекс взаємопов'язаних заходів для досягнення цілей, узгоджених за термінами їх реалізації та складом виконавців»¹¹.

На законодавчому рівні євроінтеграційні процеси в Україні регламентували такі документи: Указ Президента України «Про державні програми з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004–2007 роки» від 13.12.2003, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України на 2008–2015 роки» від 05.11.2008, Державні програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004–2007 та на 2008–2011 роки тощо.

Однак зауважимо, що на сьогодні основним документом, який визначає державну політику щодо інформування громадян про євроінтеграцію є ухвалена Урядом «Концепція реалізації державної політики у сфері інформування та налагодження комунікації з громадськістю з актуальних питань європейської інтеграції України до 2017 року» (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.03.13), а також «План заходів щодо виконання Концепції» (розпорядження Кабінету Міністрів України від

¹⁰ Про інформацію: Закон України від 13.11.1992. № 2657–XII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 15.10.2023).

¹¹ Палагнюк Ю. В. Державні програми з питань європейської інтеграції України: основні напрямки. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 2. С. 174–179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_2_35 (дата звернення: 10.10.2023).

18.09.13), що її доповнює. «Концепція» покликана сприяти розумінню українським населенням євроінтеграційних процесів та забезпеченню постійного високого рівня підтримки громадянами визначеного зовнішньополітичного курсу країни. Для досягнення даної мети уряд наголошує на необхідності розробки нового документа, який буде регламентувати питання інформаційного забезпечення суспільства євроінтеграційною тематикою та проведення інформаційної кампанії для сприяння більшій підтримці громадянами процесу євроінтеграції України. У результаті реалізації пунктів цієї «Концепції» уряд сподівається створити певне інформаційне середовище, популяризувати євроінтеграційну тематику серед населення та підвищити рівень підтримки цього зовнішньополітичного курсу¹².

Доповненням до євроінтеграційної «Концепції» є план конкретних дій її виконання, який включає: проведення соціологічних опитувань населення щодо рівня підтримки громадянами процесів євроінтеграції; трансляція програм на євроінтеграційну тематику аудіовізуальними засобами масової інформації; провадження регіональних заходів (дебатів, дискусій, громадських слухань, засідань, семінарів) за участю експертного середовища, представників громадянського суспільства, молоді; організація міжнародних конференцій з євроінтеграційних питань; створення і трансляція короткометражного відеоматеріалу про ЄС та співпрацю України з ЄС; проведення змагань серед представників ЗМІ на найкращий матеріал з євроінтеграційної тематики; організація візитів журналістів до країн Європейського Союзу; співпраця з неурядовими організаціями в рамках програми ЄС «Креативна Європа» тощо¹³.

¹² Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері інформування та налагодження комунікації з громадськістю з актуальних питань європейської інтеграції України на період до 2017 року: Розпорядження КМУ від 27 березня 2013 р. № 168-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/168-2013-p/paran8#n8> (дата звернення: 10.09.2023).

¹³ Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері інформування та налагодження комунікації з громадськістю з актуальних питань європейської інтеграції України на період до 2017 року: Розпорядження КМУ від 18 вересня 2013 р. № 754-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/754-2013-p#n9> (дата звернення: 10.10.2023).

Частина дослідників, зокрема Г. Ю. Хлистун, вважає проведення євроінтеграційних інформаційних кампаній державними інституціями для роз'яснення населенню переваг та недоліків євроінтеграції надзвичайно важливими, однак першочергову роль у інформаційно-аналітичному забезпеченні вони все ж відводять засобам масової інформації.

Важливо додати, що серед науковців, які займаються цією проблематикою, стійким є переконання про недовіду обізнаність фахівців у питаннях європейської інтеграції. Це, в першу чергу, стосується журналістів-практиків. Як наслідок, переважна більшість матеріалів ЗМІ є інформаційною, а не аналітичною через недостатній рівень розуміння аспектів євроінтеграційних процесів медіапрацівниками. Для вирішення цієї проблеми Представництво ЄС в Україні та деякі громадські організації проводять серію навчальних заходів для фахівців медіасфери з підвищення рівня обізнаності та розуміння певних аспектів євроінтеграції. Адже, як переконаний В. І. Андрейко, «особливо важливий вплив засобів масової інформації (ЗМІ) на формування громадської думки є для тих країн, в яких відбуваються фундаментальні зміни в контексті інтеграційних процесів. Саме у таких країнах громадська думка ще не сформована, ЗМІ можуть стати вирішальним чинником у подальшій інтенсифікації чи нівелюванні цих процесів». Разом з тим, О. І. Гоцур справедливо вказує на необхідність залучати до цих процесів і регіональні ЗМІ, які мають висвітлювати євроінтеграційну тематику та доносити її до читачів в регіонах для кращого розуміння процесів з урахуванням локальних особливостей. Однак нинішній рівень висвітлення даних процесів у ЗМІ на місцях є вкрай незадовільним і зводиться до коротких інформаційних повідомлень про візити іноземних делегацій та відкриття іноземних представництв, консульств, візових центрів¹⁴. При цьому дослідники досить критично ставляться до можливостей вітчизняної медійної системи. В. Шинкарук зауважує, що «українські видання не мають

¹⁴ Гоцур О.І. Українське журналістикознавство в контексті євроінтеграційного процесу. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act= article&article=2313> (дата звернення: 08.10.2023).

інструментів, що дали б їм змогу європеїзувати власну інформаційну політику, досягти реального інформаційного діалогу Україна – Європа як основи для вироблення більш відповідного реаліям національного порядку денного щодо європейської інтеграції. До таких інструментів належить, перш за все, наявність власних кореспондентів у країнах Європи. За умов їх відсутності, українські видання позбавлені можливості створювати власну стрічку новин, що відображувала б дійсні інтереси аудиторії. Потік таких новин формується поза межами країни та не відповідає її інтересам і запитам на інформацію».

Слід також зауважити, що інформаційному забезпеченню євроінтеграційних процесів сприяють «Інформаційні центри ЄС», відкриті на майданчиках університетів та бібліотек 21 міста України та які функціонують з метою надання інформації про Європейський Союз, його доктрини, політичні аспекти та краще розуміння євроінтеграційних процесів громадянами. Окрім цього, в Україні у 2015 р. було створено «Платформу громадянського суспільства Україна-ЄС», до складу якої ввійшли представники громадських організацій, профспілкових об'єднань для здійснення контролю з боку громадян за реалізацією «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС». Дану ініціативу взагалі можна розглядати як досить ефективний інструмент на шляху контролю та впливу суспільства на зовнішньополітичні процеси, але, на жаль, на практиці жодних значних проектів даною Платформою реалізовано не було. За кошти «Агентства США з міжнародного розвитку» (USAID), а також за кошти програми «Підтримка демократії», що, у свою чергу, фінансується з «Програми польського співробітництва задля розвитку Міністерства закордонних справ Республіки Польща», польським «Фондом міжнародної солідарності у співпраці з українськими громадськими організаціями “Інтерньюз-Україна”» та «Товариство Лева» у 2015–2019 рр. реалізовувався проект «Точне відображення угоди про Асоціацію Україна-ЄС в українських медіа»¹⁵.

¹⁵. Стратегія комунікування угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Україна – ЄС. Інтерньюз Україна. URL: <https://internews.ua/project/ukraine-eu> (дата звернення: 12.10.2023).

Результатом проекту стала розробка «Стратегії комунікації “Угоди про асоціацію Україна-ЄС”» Кабінетом Міністрів України та «Імплементацийний план комунікування європейської інтеграції України».

У зазначених урядових документах виокремлено головні комунікативні проблеми, які супроводжують євроінтеграційні процеси України, починаючи з 1998 р. Зокрема, наголошується на тому, що «стратегія інтеграції України до ЄС, затверджена ще в 1998 р., регламентувала необхідність забезпечення проведення широкомасштабної агітаційно-інформаційної національної кампанії з метою сприяння інтеграції України до ЄС».

Як йдеться у документі, «з 2004 по 2011 рік в Україні функціонували дві державні програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України (Указ Президента України від 13 грудня 2003 р. № 1433 «Про державні програми з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004–2007 роки», постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2008 р. № 594 «Про затвердження Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008–2011 роки»). Однак жодна з них не виконана через відсутність бюджетних коштів, чіткої та адекватної системи моніторингу реалізації завдань програм, взаємодії між владою та інститутами громадянського суспільства тощо»¹⁶.

У 2013 р. було прийнято «Концепцію реалізації державної політики у сфері інформування та налагодження комунікації з громадськістю з актуальних питань європейської інтеграції України на період до 2017 р.» (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 березня 2013 р. № 168 «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері інформування та налагодження комунікації з громадськістю з актуальних питань європейської інтеграції України на період до 2017 року»). Однак через скорочення видатків

¹⁶ Про схвалення Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 жовтн. 2017 р. № 779-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250383204> (дата звернення: 12.10.2023)

на виконання державних програм зазначена «Концепція» фактично не виконувалась.

У зв'язку з цим актуальним залишається низка проблем:

- недостатній рівень підтримки українським суспільством процесу європейської інтеграції;
- істотний дисбаланс рівня підтримки населенням зовнішньополітичного курсу на європейську інтеграцію у різних регіонах України;
- нерозуміння широким колом громадян взаємозв'язку між процесами європейської інтеграції та підвищенням рівня життя і політичною стабільністю;
- існування реальних ризиків зменшення рівня підтримки громадянами процесів європейської інтеграції та вступу до ЄС.

Масштабність та складність розв'язання цих завдань, кількість задіяних у процесі учасників, негативний досвід державних органів у цьому питанні обумовлює необхідність формування цілком нової цілісної та зрозумілої «Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки». Нова «Стратегія» розроблена з метою розв'язання більшості питань і орієнтована на внутрішньополітичну діяльність.

Таким чином, інформаційно-аналітичне забезпечення євроінтеграційних процесів усередині країни, як складова загального поняття, втілюється на рівні державної політики та висвітленні євроінтеграційної тематики засобами масової інформації.

Інформаційно-аналітичне забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні та їх популяризація за межами країни здійснюється в межах міжнародної інформаційної діяльності України, яка включає не тільки поширення інформації про зовнішньополітичний курс серед українського суспільства, державних інституцій тощо, а й розповсюдження інформації про стан впровадження євроінтеграційних процесів серед міжнародної спільноти.

Зазначимо, що питання поширення інформації про євроінтеграційні устремління України за її межами у практичній площині не є розробленим

належною мірою. Достатньо сказати, що на офіційному рівні Кабінетом Міністрів України 11 жовтня 2016 р. було видано розпорядження «Про схвалення Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі». У даному документі мова йде про існування недостатньої кількості об'єктивної інформації про Україну та події в країні у світовому інформаційному просторі та визначається необхідність популяризації зовнішньополітичного курсу України інформаційними засобами на міжнародній арені. Основне завдання у цьому процесі відводиться Міністерству інформаційної політики, яке було створено у 2014 р., однак, згідно з інформацією на офіційному вебсайті державної інституції, співпраця та комунікація в міжнародному інформаційному просторі не є пріоритетним напрямком роботи установи¹⁷.

Проблема недостатньої обізнаності міжнародної спільноти про Україну, згідно з баченням уряду, має бути вирішена шляхом реалізації міжнародних комунікацій, інформаційних кампаній, розповсюдження та моніторингу інформації про Україну на міжнародному рівні, співробітництва з українською діаспорою тощо. Проаналізувавши ці пріоритети діяльності, можна зробити висновок, що вони є доцільними й ефективними, однак існують виключно у теоретичній площині та потребують розробки конкретних практичних кроків їх втілення через певні проекти, події тощо, інакше вони залишаться у вигляді ідей на папері та не матимуть практичної користі для країни та суспільства.

На думку дослідників цього явища Г. А. Піскорської та Н. Л. Яковенко, з моменту проголошення незалежності в Україні й до сьогодні не було створено чіткої системи та механізму поширення інформації на зовнішню аудиторію на кшталт BBC World News (у Великобританії), DW (у Німеччині), Radio France Internationale (у Франції), тому науковці роблять висновок, що іноземні ЗМІ на свій власний розсуд розповсюджують повідомлення про

¹⁷ Про схвалення Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі: Розпорядження КМУ від 11 жовтн. 2016 р. № 739-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/739-2016-%D1%80> (дата звернення: 25.10.2023).

Україну, а Україна, у свою чергу, не контролює цих процесів. Дану точку зору підтримує дослідник О. І. Гоцур, який актуалізує проблему виникнення негативних стереотипів про Україну або навіть неправильного розуміння зовнішньополітичних процесів на основі розповсюджуваних через ЗМІ матеріалів про європейську інтеграцію, як вихід, він пропонує більше уваги приділяти побудові інформаційного іміджу України та позиціонуванню країни у світовому інформаційному просторі. Ще критичніше ставиться до проблеми Є. В. Магда, говорячи, що «негативний імідж України підживлювався спровокованими скандалами, відповідною риторикою російських та керованих з РФ політиків, журналістів, публічних осіб. Але курс на руйнування українського доброго імені став можливим лише тому, що Україна допустила це»¹⁸.

Додамо, що важливо також самостійно створювати інформаційну картину подій та зовнішньополітичних процесів, які відбуваються в Україні, через розповсюдження матеріалів у іноземних медіа та іншими способами, а не дозволяти іноземним засобам масової комунікації самостійно обирати теми для висвітлення української проблематики та самостійно формувати певний образ країни у світовому інформаційному просторі, який призводить до виникнення хибних стереотипів, думок, ставлення міжнародної спільноти до України.

Важливо наголосити, що наразі в Україні немає засобів масової інформації, які б транслювали актуальну новинну та аналітичну інформацію про Україну за кордон; з 2014 по 2017 рік в Україні існував телеканал міжнародного мовлення UkraineToday, який був доступний через супутникове підключення або Інтернет, однак, на жаль, через низькі рейтинги телеканал припинив своє існування та втілювався у вигляді англійськомовної версії онлайн-ресурсу «УНІАН». Зважаючи на це, доцільним є відновлення іномовлення

¹⁸ Магда Є. В. Міжнародний імідж України в контексті гібридної війни. Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія. 2015. № 4. С. 232–240. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2015_4_34 (дата звернення: 19.10.2023), с. 237.

відповідно до чинного законодавства (див. Закон України «Про систему іномовлення України») або пошук нових шляхів поширення правдивої та достовірної інформації про країну на міжнародному рівні.

Слід додати, що в Україні функціонують редакції міжнародних медіа – BBC, DW, Euronews, які поширюють інформацію про події в Україні і відіграють важливу роль у поширенні повідомлень про країну на зовнішню аудиторію, однак матеріали цих засобів масової комунікації рідко містять матеріали про євроінтеграційну тематику.

Як уже йшлося, ще одним джерелом поширення інформації про стан реалізації євроінтеграційних процесів в Україні є офіційна комунікація українських політиків з представниками Європейського Союзу під час телефонних розмов, самітів, конференцій, зустрічей тощо. Саме така форма комунікації є чи не єдиним сталим каналом поширення євроінтеграційних новин про Україну на світовому рівні.

Осмислюючи концепт політичної комунікації, зазначимо, що через взаємодію між політиками України та світовою спільнотою, інформація про Україну досягає обмеженого кола осіб, переважно політичної верхівки суспільства, а пересічні громадяни та представники громадянського суспільства іноземних країн при цьому або отримують інформацію у формі висвітлення результатів офіційних зустрічей політиків місцевими ЗМІ, або взагалі не отримують жодної інформації.

Таким чином, інформаційно-аналітичне забезпечення євроінтеграційних процесів за межами України є, на нашу думку, малоефективним та втілюється на рівні існування офіційної документації, яка визначає діяльність України у світовому інформаційному просторі. Інформаційне та аналітичне забезпечення євроінтеграції України за її межами існує стихійно, тобто іноземні медіа самостійно визначають коло проблем та питань, які варто висвітлювати про Україну, а українська сторона не контролює та не створює чіткого та зрозумілого порядку денного у міжнародному інформаційному просторі. Чи не єдиним джерелом отримання інформації про Україну стала

політична комунікація, яка проявляється на рівні офіційних зустрічей представників влади країни з іноземними колегами. Внаслідок даних процесів у міжнародній спільноті виникають стереотипні уявлення про Україну та хибне розуміння суспільно-політичних подій.

Третя складова інформаційно-аналітичного забезпечення євроінтеграційних процесів полягає у втіленні так званого «зовнішнього фактора», тобто процесу висвітлення зовнішньополітичних питань України міжнародною спільнотою. Аналізуючи даний аспект, важливо зазначити, що Україна має вкрай вигідне геополітичне положення в Європі, оскільки межує з 7 країнами, 4 з яких є членами Європейського Союзу; має значні природні ресурси та є вкрай привабливою для ЄС особливо у контексті імплементації «Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС», а також співпраці в межах Європейської політики сусідства. Однак незважаючи на це та навіть на євроінтеграційний курс України, інформаційно-аналітичного забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні ззовні є непослідовним та переважно містить негативну інформацію.

На думку науковця О. М. Щурко, історичні аспекти є ключовими в формуванні уявлень про країну для міжнародної спільноти. Виходячи з цього, у 2007 р. науковець характеризує ставлення до України з боку європейських країн як до колишньої радянської держави, коли акцент робиться на недосконалій законодавчій базі, економічній системі, високому рівні корупції та безробіття. При цьому, згідно з поглядами дослідника, інші країни зовсім не обізнані з культурними, науковими та духовними надбаннями українського народу¹⁹. Науковець також зауважує, що матеріали іноземних ЗМІ містять переважно негативну інформацію про Україну, що підсилюється відсутністю більшості редакцій міжнародних видань, окрім ВВС, в Україні. На сьогодні ситуація трохи покращилася. Про позитивні зміни пише у своїх роботах Ю.

¹⁹ Щурко О. Чинники формування міжнародного образу держави: принципи класифікації: матеріали Всеукраїнської наукової конференції [Політична наука в Україні: стан і перспективи], (Львів, 10-11 травня 2007 р.) / ЦПД ЛНУ ім. І. Франка, М. Поліщук, Л. Скочиляс, Л. Угрин, 2008. 308 с

Гаркавенко, вказуючи на тенденцію світових медіа висвітлювати не лише соціополітичні проблеми, пов'язані з Україною, а й говорити про літературні, мистецькі, історичні та інші питання, здатні позбавити імідж країни негативного забарвлення²⁰.

Щодо політичних новин, то, на жаль, негативні тенденції зберігаються. Експерт VoxUkraine Д. О. Остапчук, який у вересні 2016 р. провів контент-аналіз заголовків іноземної преси про Україну, дійшов висновку, що найчастіше новини про Україну охоплюють питання кризи, конфлікту на сході країни та виконання боргових зобов'язань, тоді як лише 1 % матеріалів присвячений проведенню реформ та боротьбі з корупцією в країні. Як наслідок, автор припускає, що держава вживає недостатню кількість дій для надання світові повної інформації про реформування важливих сфер у країні та інші успіхи на шляху розвитку. Аналіз, проведений у 2018 р. Олександром Надельнюком, показав, що «Україна зникає з міжнародних радарів... У західних медіа Україна найчастіше згадується в російському контексті... Воєнні дії на сході України залишаються топ-темою... Україна нечасто є самостійним "автором" новинних приводів, цікавих західним ЗМІ»²¹.

Разом з цим, теза О. А. Семченка 2013 р. про те, що першочергове значення у втіленні даної складової інформаційно-аналітичного забезпечення – частота згадування країни та її місце у потоці повідомлень, а також «насиченість інформаційного потоку», новинна проблематика, що у сукупності здатні вплинути на думку громадськості про певні процеси в державі та змінити її, актуальна і досі.

Поділяючи цю точку зору, зауважимо, що Україна має змогу впливати та розповсюджувати у світовому інформаційному просторі відомості про державу, формувати певне уявлення про себе на міжнародній арені, однак для

²⁰ Гаркавенко Ю. С. Гетеростереотипізація української культури в якісних друкованих ЗМІ Великобританії та Франції як ознака перехідності (за матеріалами публікацій на літературну тематику). Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. 2017. № 4. С. 82–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2017_4_16 (дата звернення: 15.10.2023)

²¹ Надельнюк О. Забути про Україну: що писали про нашу державу західні ЗМІ та рупори пропаганди. Українська правда. 2018. 15 трав. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/05/15/7081716> (дата звернення: 15.10.2023)

цього необхідно здійснити моніторинг існуючої інформації, розробити конкретний стратегічний план дій щодо концепту власного позиціонування у світі як країни з євроінтеграційними устремліннями та із зазначенням успішних кроків на шляху досягнення даної мети. При цьому необхідно пам'ятати і про маніпулювання геополітичними образами, до якого вдаються ЗМІ для формування певної політичної ситуації у світі, посилюючи або сприяючи розв'язанню конфліктів²².

Таким чином, розглянувши три рівні інформаційно-аналітичного забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні – внутрішньодержавне та спрямовані на зовнішню аудиторію види забезпечення, а також особливості висвітлення євроінтеграційної тематики іншими країнами, ми прийшли до висновку, що в Україні існує низка нормативних документів, які регулюють дані процеси, узгоджена інформаційна політика з просування ідей європейської інтеграції України, однак ефективність вживаних заходів вкрай низька. Як наслідок, немає чіткого розуміння зовнішньополітичних процесів як усередині українського суспільства, так і серед міжнародної спільноти, адже у світовому інформаційному просторі інформація про Україну з'являється непослідовно та хаотично, що призводить до виникнення хибних уявлень та стереотипів.

РОЗДІЛ 2

ЗОВНІШНЯ ТА ВНУТРІШНЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

2.1 Євроінтеграційне спрямування політики України

²² Семченко О. А. Імідж України в інтерпретації закордонних ЗМІ. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2013. Вип. 10. С. 87–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_022_2013_10_17 (дата звернення: 15.10.2023).

Зовнішня політика, за визначенням К. О. Ващенко і В. О. Корнієнка, – «діяльність держави на міжнародній арені, яка регулює відносини з іншими суб'єктами зовнішньополітичної діяльності: державами, зарубіжними партіями та іншими громадськими організаціями, всесвітніми і регіональними міжнародними організаціями ... це закордонна діяльність держави»²³. Доцільно внести доповнення про те, що зовнішня політика спрямована, перш за все, на забезпечення та захист національних інтересів країни в її відносинах з іншими державами та суспільствами. Цю думку підтримує О. В. Соснін і зауважує, що зовнішня політика визначає курс країни та її позиціонування на міжнародній арені, особливості взаємодії з іншими країнами, міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, політичними інституціями та іншими суб'єктами або учасниками міжнародних відносин, враховуючи, захищаючи та просуваючи при цьому власні інтереси відповідно до принципів та цілей внутрішньої політики²⁴.

Кожна держава характеризується певним політичним режимом, формою державного правління та устрою, геополітичним становищем та рядом іншим характеристик, які впливають на пріоритети, цілі та засоби здійснення зовнішньої політики. Однак, на думку більшості дослідників цього поняття (П. П. Шляхтуна, К. О. Ващенко, В. О. Корнієнка, В. Г. Воронкової, О. Є. Постола та ін.), загальними цілями зовнішньої політики є забезпечення національної безпеки на локальному, регіональному, національному та глобальному рівнях; «збільшення сили держави» (політичного, економічного, суспільного, культурного, воєнного, інтелектуального потенціалу); зміцнення престижу та міжнародного позиціонування держави.

²³ Політологія для вчителя : навч. посібн. для студ. педагогічних ВНЗ / за заг. ред. : К. О. Ващенко, В. О. Корнієнка. Київ : Вид-во імені М. П. Драгоманова, 208 2011. 406 с. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/13vashenko_politologiya_dlya_vchitelya/203.htm (дата звернення: 15.10.2023).

²⁴ Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціальнополітичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри) : [навч. посіб.] / [уклад.] Соснін О. В., Воронкова В. Г., Пестол О. Є. Київ : Центр навч. літ., 2015. 554 с.

Проаналізувавши різні підходи щодо визначення функцій зовнішньої політики²⁵, нам вдалося побудувати таку класифікацію: -захисна або охоронна функція – має на меті забезпечення захисту прав особи та країни на міжнародній арені;

- позиціонувальна або представницько-інформаційна функція – представництво держави у сфері міжнародних відносин через спеціальні органи та інституції, включаючи інформування про політику держави, її імідж серед іноземних партнерів тощо;

- ідеологічна функція – деякі дослідники розглядають цю функцію як окрему, або вважають її як частиною попередньої функції, покликаної пропагувати певні ідеї та популяризувати країну на світовій арені;

- прагматична або переговорно-організаторська функція – практична реалізація політики та доктрин країни через міжнародних партнерів.

Розглянувши загальні цілі та функції зовнішньої політики держави, зазначимо, що кожна країна має власні стратегічні пріоритети, завдання, цілі та засоби їх досягнення, викладені в певних стратегічних документах, нормативно-правових актах, доктринах тощо. У цьому контексті зауважимо, що зовнішньополітичний курс України визначає низка документів: Конституція України, Декларація про державний суверенітет України, Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», Закон України «Про основи національної безпеки України» та значна кількість інших нормативно-правових актів.

Згідно із Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», зовнішня політика України «ґрунтується на визнанні суверенної рівності держав; утриманні від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої іноземної держави, непорушності державних кордонів, повазі до прав людини та її основоположних свобод; на мирному вирішенні міжнародних спорів та

²⁵ Hudson V. M. Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory. Lanham, Maryland : Rowman & Littlefield, 2013. 266 p.

невтручанні у внутрішні справи країн; взаємовигідному міждержавному співробітництві та виконанні міжнародних зобов'язань; дотриманні норм і принципів міжнародного права, вживанні заходів для захисту національних інтересів у разі виникнення загроз Україні, її громадянам та юридичним особам» тощо²⁶. Закон також визначає пріоритети та основні засади зовнішньої політики України: «забезпечення національних інтересів і безпеки України через взаємодію з міжнародною спільнотою, враховуючи принципи і норми міжнародного права, а також захист суверенітету, територіальної цілісності та кордонів України; захист прав й інтересів українців, які проживають в Україні та за кордоном, сприяння економічному зростанню, розвитку країни й суспільства взагалі; взаємодія з міжнародною спільнотою та посилення співпраці з НАТО заради набуття членства в Альянсі, а також забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простори з метою набуття членства в Європейському Союзі; підтримка інтеграції України у світовий інформаційний простір та економіки країни у світову економічну систему».

Питання національної безпеки у зовнішньополітичній сфері регулює також «Стратегію національної безпеки України», яка як пріоритетні визначає європейську та євроатлантичну інтеграцію (тобто співпрацю з ЄС та НАТО з метою набуття членства), поглиблення партнерства з США, Китаєм, співпрацю та використання форматів, механізмів міжнародних організацій і структур (НАТО, ЄС, ОБСЄ, Ради Безпеки ООН, Ради Європи) тощо.

Окрім цього, напрямки зовнішньої політики окреслено на сайті Міністерства закордонних справ України, де пріоритетами визначено європейську інтеграцію, євроатлантичне співробітництво, двосторонню співпрацю з країнами Європи, Азії та Океанії, Американського регіону, Близького Сходу та Африки, а також у рамках участі в міжнародних організаціях. Однак, виходячи з аналізу поглядів провідних дослідників сфери

²⁶ Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення: 02.10.2023)

міжнародних відносин, цих ресурсів недостатньо для здійснення ефективної зовнішньополітичної діяльності, особливо в рамках існування тих світових процесів і трендів, які притаманні сучасній системі міжнародних відносин.

У даному контексті доцільно охарактеризувати деякі тенденції та особливості розвитку зовнішньої політики України з урахуванням глобальних процесів і викликів. Зазначимо, що з моменту отримання Україною незалежності та протягом майже 30-річної історії існування незалежної держави, зовнішньополітичні пріоритети країни змінювались під впливом світових процесів та тенденцій. Після розпаду СРСР важливе місце у зовнішній політиці України почали займати відносини з країнами колишнього Радянського Союзу, і в першу чергу, – з Росією, однак починаючи з 2000- х рр. україно-російські відносини позначилися певними проблемами, передусім пов'язаними з «газовими» питаннями (газові конфлікти 2005–2006, 2008–2009 та 2013–2014 рр.); російсько-грузинською війною 2008 р., можливим членством у Митному союзі ЄАЕС (у складі якого – Росія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан та Вірменія)²⁷.

У 2004 р. Європейським Союзом була запроваджена «Європейська політика сусідства» (ЄПС) для регулювання відносин з 16 сусідніми для ЄС східними та південними країнами (Алжиром, Вірменією, Азербайджаном, Білоруссю, Єгиптом, Грузією, Ізраїлем, Йорданією, Ліваном, Лівією, Молдовою, Марокко, Сирією, Тунісом, Україною, окупованими Палестинськими територіями), у рамках якої у 2009 р. було ухвалено «Політику Східного партнерства». Остання має вужче спрямування та сприяє врегулюванню відносин й співробітництву Європейського Союзу з 6 східноєвропейськими партнерами – Україною, Вірменією, Азербайджаном, Білоруссю, Грузією та Молдовою. Ця політика передбачає такі зміни у відносинах між ЄС та партнерами, як запровадження «Угод про асоціацію»

²⁷ Зовнішня політика України – 2014: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За ред. Г. М. Перепелиці, О. В. Потехіна. Київ : ВД «Стилос», 2015. 326 с. URL: http://fpri.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/04/FPRI_Yearbook_2014.pdf (дата звернення: 15.10.2023).

замість «Угод про партнерство та співробітництво», створення зон вільної торгівлі, лібералізацію візового режиму та інше. Слід наголосити, що в «Політиці Східного партнерства» ЄС запроваджує підхід, орієнтований на результат, тому заради досягнення кращих наслідків Європейською Комісією та Європейською службою зовнішньої дії було визначено 20 основних завдань на період до 2020 р., які мають бути досягнуті кожною з країн Східного партнерства²⁸. Серед завдань для України – «посилення взаємодії з організаціями громадянського суспільства, покращення гендерної рівності та недискримінації, підтримка стратегічних комунікацій, плюралізму й незалежності ЗМІ, завдання щодо досягнення економічного розвитку та покращення ринкових можливостей (подолання розривів у доступі до фінансів, створення нових можливостей для працевлаштування на місцевому та регіональному рівнях тощо); зміцнення інститутів та забезпечення належного управління (посилення механізмів верховенства права та боротьби з корупцією, підтримка реалізації судових реформ, реформи державного управління та посилення співпраці у галузі безпеки); покращення енергоефективності, охорона довкілля та боротьба зі змінами клімату (розширення основних мереж Транс'європейської транспортної мережі, посилення безпеки енергоресурсів, підвищення енергоефективності та збільшення використання відновлюваної енергії; скорочення викидів парникових газів, сприяння охороні довкілля та адаптації до кліматичних змін); мобільність та контакти між людьми (прогрес у візовій лібералізації та партнерство у сфері мобільності, збільшення інвестицій у розвиток навичок, підприємництва та можливостей для працевлаштування молоді, створення Європейської школи Східного партнерства, інтеграція дослідницьких та інноваційних систем і програм Східного партнерства та ЄС)»²⁹. Для більш

²⁸ 20 ключових завдань на період до 2020 року: забезпечення відчутних результатів для громадян. EU4Business. 2017. URL: <https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2017-11/ua.1.pdf> (дата звернення: 15.09.2023).

²⁹ Eastern Partnership. European Commission Website. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en (дата звернення: 15.08.2018); EU Neighbourhood Policy. The EU Neighbours portal. URL: <https://www.euneighbours.eu/en/policy> (дата звернення: 15.10.2023).

ефективного досягнення означених цілей на одному із Самітів Східного партнерства (захід проводиться один раз на два роки на рівні голів країн та урядів для забезпечення ефективної співпраці й узгодження майбутніх дій з країнами Східного партнерства) було встановлено основні напрямки подальшої співпраці: зміцнення економіки, ефективне державне управління, посилення взаємодії, суспільний розвиток.

Отже, з початку XXI ст., до стратегічних пріоритетів України став активно входити розвиток відносин з Європейським Союзом однак, на думку дослідника М. Г. Капітоненка, для 2012 р. ще було притаманне однакове ставлення України до відносин як з Росією, так і з ЄС, тобто Україна ще знаходилась перед вибором – євроінтеграція або Митний союз. Однак учені також акцентують увагу на тому, що якщо до членства в Митному союзі з Росією Україну активно схилили, то для поглиблення відносин з ЄС, Україна мала виконати ряд вимог.

У 2013 р., згідно з поглядами С. В. Андрущенка, Росія прагнула контролювати пострадянський геополітичний простір та одночасно посилити вплив у суміжних просторах Східної та Центральної Європи. Здійснюючи тиск на країни Східного партнерства через торгові обмеження, економічну та енергетичну залежність, особливо напередодні Саміту Східного партнерства у Вільнюсі у 2013 р., який мав поглибити євроінтеграційні процеси в цих країнах, адже Україна планувала підписати Угоду про асоціацію з ЄС, а Грузія та Молдова – ратифікувати аналогічні угоди, що було успішно зроблено останніми. Але Україна призупинила процес підготовки до укладання «Угоди» напередодні Саміту та, відповідно, не підписала документ під час самого заходу³⁰. Це стало ключовою подією й поворотним моментом у зовнішній політиці України, на яку активний вплив здійснили пересічні громадяни та члени громадянського суспільства, адже ще напередодні Саміту вони вийшли

³⁰ Андрущенко С. В. Україна в сучасному міжнародному середовищі. Зовнішня політика України – 2013: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / за ред. Г. М. Перепелиці. Київ : ВД «Стилос», 2014. С. 11–29. URL: 201 http://fpri.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/07/Yearbook_2013.pdf (дата звернення: 15.09.2023).

з акціями протесту на площі багатьох міст України, які отримали назву «євромайдани», сподіваючись змінити рішення уряду й все ж домогтися підписання «Угоди». Хоча протестні акції не вплинули на рішення політикуму і підписання «Угоди» у 2013 р. не відбулося, однак саме дії громадянського суспільства стали початком Революції Гідності в Україні, які призвели як до остаточного визначення стратегічних пріоритетів України та європейського вектору зовнішньої політики, так і до загострення відносин з Росією через анексію Криму та конфлікт на Сході України. Одночасно, на думку професора Г. М. Перепелиці, дані процеси також вплинули і на систему міжнародних відносин взагалі, яка у 2014 р. характеризувалася фазою нестабільності й певної невідомості, адже «Будапештський меморандум» (який гарантував безпеку Україні та повагу до її суверенітету і територіальної цілісності у зв'язку з її приєднанням до «Договору про нерозповсюдження ядерної зброї» з боку гарантів – Росії, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, США) було порушено разом з рядом інших міжнародних договорів та документів, що продемонструвало кризу європейської безпеки загалом і безпеки Європейського Союзу зокрема³¹.

Протягом 2014–2015 рр. Україною було оновлено базу стратегічних документів, що стосувались питань зовнішньої політики. Зокрема, внесено зміни до ЗУ «Про основи внутрішньої та зовнішньої політики» та прийнято оновлені «Стратегію національної безпеки України» та «Воєнну доктрину України», на що значний вплив здійснили події на Сході України та анексія Криму. Основний фокус зовнішньополітичної діяльності у цей період був направлений на врегулювання конфлікту на Сході (Нормандський формат та Мінський процес, взаємодія з ОБСЄ, ООН, підтримка відносин з Францією,

³¹ Зовнішня політика України – 2014: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За ред. Г. М. Перепелиці, О. В. Потехіна. Київ : ВД «Стилос», 2015. 326 с. URL: http://fpri.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/04/FPRI_Yearbook_2014.pdf (дата звернення: 15.09.2023).

США, Німечиною), а також значного прогресу було досягнуто у відносинах з ЄС та реалізацією євроінтеграційних процесів³².

У «Щорічних Посланнях Президента до Верховної Ради» 2016 і 2017 рр. «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2016 році» та «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2017 році» основними пріоритетами було визначено:

- подальшу співпрацю з ЄС;
- важливість проведення реформ;
- запровадження безвізового режиму та співпрацю з країнами-членами НАТО.

Співпраця з ЄС та НАТО продовжує відігравати неабияку роль, особливо зважаючи на повне набуття чинності 1 вересня 2017 р. Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, включаючи Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі, а також запровадження безвізового режиму. Наведемо в даному контексті цитату колишнього Президента України П. Порошенка: «Вступ до НАТО та Євросоюзу нам потрібні не заради членства в престижних клубах. Це – питання цивілізаційної належності і гарантія незалежності України... Головне. Не лише Україна йде до Європи. Наше з вами завдання – Європа має бути привнесена в Україну. І все в Україні має бути приведене у відповідність з європейськими стандартами, в тому числі і рівень матеріального благополуччя громадян. Українець має відчувати Європу, навіть якщо він не покидає меж своєї країни»³³.

Отже, спираючись на проведений аналіз зовнішньої політики України, ми дійшли висновку, що наразі головними пріоритетами держави є європейська інтеграція, а також питання безпеки, перш за все, пов'язані з

³² Максак Г., Шелест Г., Коваль Н., Коваль М. Українська призма: зовнішня політика 2015. Київ, 2015. URL: <http://prismua.org/wp-content/uploads/2016/03/UAPRINT.pdf> (дата звернення: 15.09.2023).

³³ Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році»: Офіційне інтернетпредставництво Президента України. 2017. 7 вер. URL: <https://www.president.gov.ua/news/poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radiukrayini-pr-43086> (дата звернення: 15.09.2023).

урегулюванням конфлікту на Сході України та відновленням територіальної цілісності.

Однак, незважаючи на значний прогрес та поступ у реалізації зовнішньополітичних процесів, результати опитування, проведеного неурядовим аналітичним центром Ради зовнішньої політики «Українська призма» серед понад 100 українських дипломатів, представників академічних кіл та експертного середовища, які займаються дослідженням сфери міжнародних відносин, показали, що переважна кількість зовнішньополітичних проблем України пов'язана з відсутністю чіткого стратегічного бачення та чітко визначених кроків із реалізації зовнішньої політики. Подібної думки дотримуються і респонденти (експерти, політики, дипломати) опитування Інституту світової політики «Аудит зовнішньої політики України: рекомендації до “Стратегії зовнішньої політики України”», які однією з головних проблем визначили відсутність стратегії зовнішньої політики в Україні. Важливо зауважити при цьому, що для іноземних експертів головними викликами зовнішньої політики України є внутрішні проблеми (повільне здійснення реформ та корупція), конфлікт на Сході країни та відсутність зовнішньополітичної стратегії, досягненнями ж України у даній сфері вони вважають підписання «Угоди про асоціацію з ЄС», курс на євроінтеграцію, підтримка Заходу та солідарність у невизнанні анексії Криму. Одночасно, представники українського експертного кола проблемами зовнішньої політики України називають відсутність чіткої стратегії, слабкий дипломатичний корпус та питання безпеки, а досягненнями – підтримку з боку міжнародної спільноти, запровадження санкцій проти Росії та підписання Угоди про асоціацію³⁴. Як бачимо, думки українських та іноземних експертів щодо викликів та успіхів зовнішньої політики України відрізняються, однак «Угода про асоціацію» та євроінтеграційні процеси одноставно визначені як

³⁴ Зовнішньополітична робота України отримала «трійку» за 2017 рік. Сайт аналітичного центру Ради зовнішньої політики «Українська призма». URL: <http://prismua.org/ukraines-foreign-policy-work-received-three-2017> (дата звернення: 15.09.2023).

значні здобутки, а відсутність стратегії зовнішньої політики – як один з ключових недоліків. Зважаючи на ці висновки дослідження, експертами-міжнародниками Інституту суспільноеконічних досліджень О. Снігир, М. Капітоненко та Ю. Курнишовою було реалізовано проект з розробки «Стратегії зовнішньої політики України у стані війни», а також рекомендацій до неї, яка має інтерактивну форму інтернет-ресурсу, розміщеного за електронною адресою: <http://iserfps.tilda.ws>. Даний документ ґрунтується на принципах поваги та визнання міжнародного права, мирного врегулювання конфліктів та вирішення спорів, посилення ролі міжнародних інститутів та демократизації, а серед головних глобальних викликів виокремлює питання безпеки (включаючи, окрім традиційних категорій, також кібербезпеку, безпеку в економічній та інформаційній сферах, і, як наслідок, – способи протистояння такій новій загрозі як “гібридна” війна), неефективність деяких міжнародних організацій та міжнародноправових документів, доктрин, договорів. Серед національних проблем проект акцентує увагу на недостатньому рівні економічного розвитку, демократії та інституційній слабкості; а глобальними проблемами, актуальними для України, називає тероризм, кліматичні зміни, екологічні проблеми й кризу інститутів міжнародної безпеки. Отже, зважаючи на окреслені пріоритети та виклики, розробники «Проекту стратегії» пропонують Україні, перш за все, зосередитися на національних інтересах (захисті суверенітету, відновленні територіальної цілісності, створенні ефективних держінституцій, розвитку демократії та її цінностей); співробітництві з ЄС, НАТО, розвитку відносин з США та іншими країнами світу (Азії, Африки, Латинської Америки, АзійськоТихоокеанського регіону) та впровадженні регіональної політики (особливо в контексті Східного партнерства, європейської та євроатлантичної інтеграції)³⁵. Отже, розглянувши даний «Проект» та погляди експертів, зауважимо, що в Україні реалізуються поодинокі ініціативи, що стосуються

³⁵ Проект «Стратегія зовнішньої політики України у стані війни». URL: <http://iserfps.tilda.ws/#intro> (дата звернення: 15.09.2023).

аналізу зовнішньополітичної ситуації та спроби визначення стратегічних орієнтирів подальшого розвитку країни й її позиціонування на світовій арені, однак ці дії мають носити систематичний характер та входити до політичного порядку денного країни, і відповідно реалізовуватись владою, а не представниками громадянського суспільства, до яких слід віднести й неурядові організації на кшталт Інституту світової політики та Інституту суспільно-економічних досліджень.

2.2 Внутрішня політика України та євроінтеграційні процеси

Проаналізувавши теоретичний та практичний аспекти поняття «зовнішня політика» і його характеристики та особливості наповнення в Україні, дослідимо таке явище, як внутрішня політика. На сьогодні нема єдиного визначення цього терміна. Тому частина дослідників під внутрішньою політикою розуміє цілеспрямовану діяльність влади для управління процесами всередині держави, тоді як інша група науковців наголошує на доцільності розгляду даного поняття як сукупності державних політик у різних сферах суспільного життя (суспільній, економічній, екологічній, освітній, юридичній тощо). На нашу думку, обидва підходи є раціональними, а їх об'єднання дозволяє дати максимально повну дефініцію поняття.

Отже, внутрішня політика – це інструмент управління державою для досягнення цілей в інтересах суспільства та нації, який визначає функціонування її основних структур та регулює діяльність усередині країни за такими напрямками, як політичний, економічний, соціальний, культурний, правовий тощо.

Внутрішня політика має певні класифікації та підрозділяється залежно від сфери суспільного життя на соціальну, культурну, екологічну та інші; територіальних характеристик – на локальну та регіональну, або місцеву, національну; суб'єктів – уряду, політичних партій, громадських рухів тощо.

Згідно із Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», внутрішня політика України ґрунтується на принципах дотримання верховенства права, захисту національних інтересів, прав і свобод громадян, повазі до особи, здійсненні влади з урахуванням її поділу на судову, виконавчу, законодавчу та забезпеченні прозорості процесу прийняття державних рішень, підтримці сталого економічного розвитку, соціального партнерства, громадянської солідарності та залучення громадян до процесу державного управління. Закон також визначає засади внутрішньої політики у сферах національної безпеки й оборони, економічній, соціальній, гуманітарній, екологічній галузях, сфері техногенної безпеки та розвитку місцевого самоврядування й стимулювання розвитку регіонів, а також формування інститутів громадянського суспільства.

Через нормативно-правові акти наскрізно проходять ідеї демократії, запровадження європейських цінностей, захисту прав та свобод громадян, підтримки розвитку громадянського суспільства та європейської інтеграції, що, на нашу думку, зумовлено впливом зовнішньополітичного курсу України на зближення з Європейським Союзом.

Зауважимо, що окрім самостійної побудови внутрішньої політики державою та суспільством, з урахуванням національних українських інтересів, глобальні світові тенденції та загрози (до яких відносять розвиток глобалізації та регіоналізації, тероризм, регіональні конфлікти, недовіра та слабкість деяких міжнародних документів та інституцій, ігнорування й порушення норм міжнародного права), а також суб'єкти міжнародних відносин (інші країни, міжнародні організації та структури) здійснюють значний вплив на внутрішньополітичний розвиток України. Отже, на наш погляд, вектор розвитку внутрішньої політики держави наразі визначають євроінтеграційні процеси, а також конфлікт на Сході України, який посилює необхідність здійснювати євроатлантичну інтеграцію та активно співпрацювати з міжнародними організаціями. Розкриємо суть даної тези більш детально.

З підписанням «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» у 2014 р. відносини між Україною та країнами-членами ЄС поглибилися і змінилися. Адже «Угода» почала визначати основні напрямки співробітництва, що було деталізовано у семи частинах «Документа», які стосуються ведення політичного діалогу та здійснення реформ, політичної асоціації та зближення у сфері зовнішньої й безпекової політики, юридичних питань (адаптація українського законодавства до європейського, що включає аналіз української нормативно-правової бази, інкорпорацію значної частини правової бази ЄС (*acquis communautaire*) – понад 300 регламентів та директив протягом 5–7 років задля приведення правових систем України та ЄС у відповідність одна до одної), торгівлі (перш за все, створення зони вільної торгівлі), економічної, фінансової та секторальної співпраці (за 28 напрямками: енергетика; макроекономічна співпраця; управління публічними фінансами; оподаткування; статистика; довкілля; транспорт; космос; дослідження і розвиток; промислова політика і політика щодо підприємств; видобувна та металургійна галузі; фінансові послуги; право компаній, корпоративне управління, бухгалтерський облік і аудит; інформаційне суспільство; аудіовізуальна політика; туризм; сільське господарство і розвиток сільської місцевості; морська політика та політика у сфері рибальства; співробітництво щодо Дунаю; захист споживачів; зайнятість, соціальна політика та рівні можливості; охорона здоров'я; освіта, навчання та перспективи для молоді; культура; спорт і фізична активність; розвиток громадянського суспільства; транскордонна та регіональна співпраця; участь в програмах та агентствах ЄС), запровадження інституційних змін³⁶.

Якщо в зовнішньополітичній сфері даний документ в довгостроковій перспективі має привести до більш тісної економічної інтеграції та політичної асоціації України з ЄС, то у внутрішньополітичній площині євроінтеграційні процеси реалізуються шляхом здійснення програмних змін (оновлення

³⁶ Асоціація ЄС – Україна: що це дає Вам. Представництво Європейського Союзу в Україні. 2017. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/association_euua_2017_www.pdf (дата звернення: 23.09.2023)

існуючих та прийняття нових стратегічних документів у євроінтеграційній сфері на урядовому рівні – планів, порядків денних, стратегій тощо), узгодження формату взаємодії органів влади у галузі європейської інтеграції, проведення реформ, здійснення деяких інституційних та кадрових змін (створення нових відомств, відділів, інституцій, посад), утворення робочих груп з виконання «Угоди», адаптації законодавства України до норм та вимог ЄС з широкого кола напрямків).

У результаті, європейська інтеграція має сприяти запровадженню демократичних європейських цінностей всередині країни, верховенства права, підвищенню рівня безпеки та стабільності, і в цілому – загальному покращенню життя суспільства.

На урядовому рівні європейська інтеграція регулюється основним стратегічним документом – «Угодою про асоціацію», яка разом з «Порядком денним» асоціації та іншими зобов'язаннями України в євроінтеграційній галузі становить базу для програмних документів державної політики України.

«Порядок денний Асоціації між Україною та ЄС» – це стратегічний документ, який був ухвалений у 2009 році і став новим інструментом співробітництва, що замінив собою «План дій Україна-ЄС» (прийнятий у 2007 р.) та почав визначати пріоритети стратегічної двосторонньої взаємодії до підписання й ратифікації «Угоди про асоціацію»³⁷. З її підписанням у 2014 р. «Порядок денний» було переглянуто, адже відносини між ЄС та Україною значно змінилися, поглибилися та почали базуватися на пунктах «Угоди про асоціацію», «Європейській політиці сусідства», «Плані дій з лібералізації візового режиму» тощо. Оновлений «Порядок денний асоціації Україна-ЄС», схвалений у 2015 р. (розпорядженням КМУ від 13 березня 2015 р. № 207-р «Про схвалення рекомендації Ради асоціації між Україною та ЄС про імплементацію “Порядку денного асоціації між Україною та ЄС”»), почав

³⁷ Partnership Between the European Union and Ukraine. UE-UA 1056/2/09 REV 2. 2009. Brussels. 15 Oct. URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/eu_uk_chronology/association_agenda_en.pdf (дата звернення: 23.09.2023).

сприяти імплементації «Угоди» шляхом створення практичної основи для досягнення загальних цілей політичної асоціації та економічної інтеграції, а також через визначення конкретних пріоритетів спільної роботи та дій, а саме: щодо боротьби з корупцією, політичної реформи, державного управління, реформування виборчого законодавства, оподаткування та зовнішнього аудиту, енергетики, державних закупівель, дерегуляції, судової системи. Важливо зауважити, що він як доповнив перелік тих стратегічних документів, які визначають відносини між Україною та ЄС, сприяють реалізації євроінтеграції на практиці та імплементації «Угоди про асоціацію», так і одночасно став одним із головних засобів моніторингу й оцінювання прогресу виконання «Угоди про асоціацію» з Україною.

У Ст. 6 «Угоди», яка стосується питання зовнішньої політики, зазначається: «Сторони (Україна та країни-члени ЄС) співпрацюють з метою забезпечення того, щоб їх внутрішня політика ґрунтувалася на спільних для Сторін принципах, зокрема таких, як стабільність і дієвість демократичних інституцій, верховенство права та повага до прав людини і основоположних свобод»³⁸.

Доцільно почати розгляд основних внутрішньополітичних змін в Україні в контексті здійснення євроінтеграційного курсу з характеристики загального механізму координації євроінтеграційної політики в Україні, який виглядає таким чином:

1. Визначення пріоритетів, обговорення та прийняття рішень у сфері євроінтеграції, зокрема рішень двосторонніх органів Україна-ЄС – здійснюється:

- КМУ, Прем'єр-міністром України, Віце-прем'єр-міністром з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України;

³⁸ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page (дата звернення: 23.09.2018).

- Урядовим комітетом з питань євроінтеграції, на якому розглядаються питання Комітету Асоціації Україна-ЄС та імплементації «Угоди» і на спеціальних засіданнях КМУ, на яких розглядаються питання Ради Асоціації Україна-ЄС та імплементації Угоди.

2. Координація роботи двосторонніх органів – здійснюється:

- Урядовим офісом з питань євроінтеграції, Секретаріатом КМУ;
- Урядовим комітетом з питань євроінтеграції та на спеціальних засіданнях КМУ.

3. Моніторинг і виконання «Угоди про асоціацію» та плану заходів, підготовка та моніторинг виконання рішень двосторонніх органів асоціації – здійснюється:

- Міністерствами, ЦОВВ, Заступниками міністрів з питань євроінтеграції, Профільними заступниками керівників ЦОВВ;
- Урядовим комітетом з питань євроінтеграції та на спеціальних засіданнях КМУ.

4. Обговорення підготовлених проектів нормативно-правових актів у сфері компетенції міністерств і ЦОВВ – здійснюється:

- Міністерствами, ЦОВВ, Заступниками міністрів з питань євроінтеграції, Профільними заступниками керівників ЦОВВ;
- Урядовим комітетом з питань євроінтеграції та на спеціальних засіданнях КМУ.

5. Підготовка експертних висновків до проектів нормативно-правових актів, розроблених міністерствами і ЦОВВ – здійснюється:

- Урядовим офісом з питань євроінтеграції та Секретаріатом КМУ;
- Урядовим комітетом з питань євроінтеграції та на спеціальних засіданнях КМУ.

Однак незважаючи на існування цього механізму, його практична реалізація потребує розбудови інституційної спроможності влади (здатності виконувати покладені відповідно до «Угоди» функції), адже євроінтеграційні процеси – це відносно нове явище для України і його ефективна реалізація

потребує як світоглядних, так і певних стратегічних та програмних змін у країні. Для розв'язання цієї проблеми було розроблено «Комплексну програму інституційної розбудови на 2016–2018 рр.», яка передбачала застосування нових інструментів та механізмів для наближення українського законодавства до європейського, розвиток людського потенціалу (навчання державних службовців та фахівців у сфері євроінтеграції), розробку та ефективне впровадження політики виконання Угоди, комунікацію з громадськістю щодо євроінтеграційних питань. Ці дії мали сприяти розвитку інституційної спроможності влади і, як наслідок, – результативній імплементації євроінтеграції на практиці.

Зазначимо, що євроінтеграційні процеси вже привели до значних програмних перетворень у державі, зокрема, було оновлено існуючу документальну базу та прийнято значну кількість нових стратегічних документів. А саме, для виконання «Угоди» Кабінетом Міністрів України було затверджено плани заходів з імплементації «Документа», підготовлено та оприлюднено «Звіти про виконання Угоди» і пам'ятні записки до засідання кластерів з різних питань (енергетики, транспорту, охорони здоров'я тощо), розроблено проект «Закону з моніторингу та оцінки стану виконання пунктів “Угоди”» тощо. Інформація про поточну ситуацію оприлюднюється на сайті Кабміну у рубриці «Європейська інтеграція» / «Виконання “Угоди про асоціацію”» (<https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/evropejskaintegraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu>).

Окрім здійснення моніторингу виконання «Угоди» на державному рівні, представники громадянського суспільства також активно долучаються до цього процесу. Зокрема, незалежною аналітично-адвокаційною організацією «Український центр європейської політики» за підтримки Міністерства закордонних справ Королівства Нідерландів з 1 травня 2016 р. по 30 квітня 2017 р. реалізовувався проект «Адвокація та моніторинг імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС», у рамках якого було розроблено інформаційний продукт: онлайн-платформу з моніторингу виконання «Угоди»

– «Навігатор Угоди» (<http://www.eurointegration.com.ua/navigator>), яка демонструє стан адаптації українського законодавства до правової системи ЄС. «Навігатор» показує дати, до яких необхідно внести зміни до законодавства України за напрямками: природне середовище, транспорт, сільське господарство, енергетика, захист прав споживачів, громадське здоров'я, діяльність компаній, оподаткування, боротьба з шахрайством; з метою приведення його у відповідність до законодавства ЄС, а також демонструє стан імплементації нормативно-правових актів (виконані, частково виконані, невиконані). Однак «Навігатор» надає лише загальну інформацію про плани та стан адаптації українського законодавства, адже оновлюється періодично (у разі прийняття відповідних рішень Радою Асоціації), тому інформація в ньому не завжди є актуальною та найновішою. Також проект сприяв розробці методології та здійсненню низки аналітичних досліджень українською та англійською мовами щодо адаптації законодавства України до законодавства ЄС через транспозицію (тобто досягнення адаптації шляхом перенесення у національне законодавство норм *acquis* ЄС) та процес впровадження *acquis communautaire*, що передбачено Угодою про асоціацію—, а саме: дослідження «Україна та Угода про асоціацію: моніторинг виконання 2014–2018»³⁹.

Отже, здійснивши аналіз програмних документів державної політики України в контексті реалізації євроінтеграційного курсу, зробимо висновок, що на програмному рівні ці процеси в Україні регулюються низкою документів: «Угодою про асоціацію між Україною та ЄС», «Порядком денним асоціації Україна-ЄС», «Планами заходів з імплементації Угоди», «Планами імплементації актів права ЄС», «Програмою дій Уряду», «Планом заходів виконання Програми дій Уряду та Стратегією сталого розвитку “Україна – 2020”».

³⁹ Україна та угода про асоціацію: моніторинг виконання 2014–2018. Український центр європейської політики (УЦЄП). URL: http://ucerp.org.ua/wpcontent/uploads/2018/12/Report_2014-2018_WEB_FINAL.pdf (дата звернення: 10.10.2023).

Революція гідності та підписання й ратифікація «Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС» – ключові події, які вплинули та сприяли розробці «Стратегії розвитку держави», яка має на меті запровадження європейських цінностей і стандартів життя в Україні. Для досягнення цієї мети, і в цьому з нами погоджується більшість дослідників, серед яких особливо виділяємо І. Динника, країна буде розвиватись за такими векторами: «вектор розвитку (сталий розвиток держави та проведення реформ для підвищення стандартів життя); вектор безпеки (забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу, громадян, захищеності інвестицій та приватної власності); вектор відповідальності (“забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах”); вектор гордості (взаємна повага, толерантність та гордість громадян за свою країну)»⁴⁰. Відповідно до окреслених векторів розвитку, документ передбачає процес впровадження 62 реформ та програм розвитку країни (включаючи індикатори для моніторингу їх виконання), першочерговими з яких названо: реформу системи національної безпеки та оборони, оновлення влади та антикорупційну реформу, судову та податкову реформи, реформу правоохоронної галузі, децентралізацію та реформу державного управління, дерегуляцію та розвиток підприємництва, реформу системи охорони здоров'я; програму енергонезалежності; програму популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі. Реалізовуватись «Стратегія» має на основі суспільного договору, який передбачає відповідальність влади, бізнесу та громадянського суспільства. Важливо зауважити, що дана «Стратегія» взагалі не враховує сталого розвитку в контексті досягнення «Цілей сталого розвитку ООН» та виконання «Порядку

⁴⁰ Динник І. Розвиток української держави у контексті реалізації стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». Ефективність державного управління: Збірник наукових праць. 2015. Вип. 43. С. 264–271.

денного сталого розвитку до 2030 р.», тому «Програмою розвитку ООН в Україні» було розроблено проект «Стратегії сталого розвитку України до 2030 р.», яка базується на Стратегії «Україна – 2020» та «Національному плані дій до 2020 р.» із впровадження «Стратегії», що визначає довгостроковий розвиток країни відповідно до світових тенденцій, процесів європейської та євроатлантичної інтеграції України, а також визначених ООН «Цілей Сталого Розвитку», актуалізуючи таким чином «Стратегію “Україна-2020”»⁴¹. Однак документ не затверджено на державному рівні, а було лише включено до порядку денного ВР України 2 лютого 2019 р., тому він має тільки інформаційноаналітичний та науковий характер. Окрім цього, громадянським суспільством також реалізуються певні ініціативи щодо сприяння сталому розвитку України, зокрема у 2017 р. було видано інформаційно-аналітичну публікацію «Доктрина збалансованого розвитку “Україна-2030”», яка фокусувалась на питаннях аналізу основних проблем та способів їх вирішення на шляху до значного економічного поступу в контексті сталого розвитку України.

Таким чином, проаналізувавши складові внутрішньої та зовнішньої політики України, зауважимо, що зовнішньополітичні процеси розвиваються відповідно до глобальних тенденцій та викликів, та, у свою чергу, здійснюють активний вплив на внутрішньополітичні процеси. Внутрішня політика України, на нашу думку, піддається впливу процесів європейської та євроатлантичної інтеграції, а також сталого розвитку. Однак головною тенденцією при цьому, звісно, виступає євроінтеграція і виконання «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС», що ставить конкретні вимоги перед владою і терміни їх виконання.

У цьому контексті, а також для просування національних інтересів на світовій арені, ефективного позиціонування країни та результативної співпраці у сфері міжнародних відносин важливого значення набуває імідж

⁴¹ . Проект Закону про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року: Картка законопроекту. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64508 (дата звернення: 10.09.2023).

країни, тобто певний образ та уявлення, яке отримує світова спільнота про державу та яка безпосередньо впливає на формування відповідного ставлення до країни. Саме іміджева складова разом із використанням PR-технологій і становить інструментарій, який використовує Україна для просування своєї зовнішньої політики.

2.3 Іміджева політика України

Імідж держави – це сприйняття країни та уявлення про неї як усередині суспільства, так і в очах міжнародної спільноти, яке може формуватися природньо або бути спеціально сконструйоване завдяки державним політичним документам, стратегіям та використанню спеціальних політичних та PR-технологій. О. А. Семченко пропонує розглядати імідж держави як поєднання існуючих та спеціально створених характеристик політичної системи (діячів, інституцій тощо), «інформація про які направляється в інформаційно-комунікаційний простір з метою впливу на суспільну свідомість всередині держави й за її межами», додаючи, що це також стереотипний образ у масовій свідомості; емоційно забарвлені уявлення про державу; відображення взаємодії між об'єктом і суб'єктом за допомогою інформації та комунікації в умовах інформаційного суспільства⁴². Професор В. І. Гурковський справедливо вказує, що імідж держави є інструментом досягнення політичних цілей, він побудований шляхом використання маркетингових комунікацій з урахуванням національних характеристик та особливостей держави й народу. «Це не просто соціально-психічний (когнітивний) образ суспільної свідомості як відображення дійсності, а спеціально модельоване відображення на основі якої-небудь реальності»⁴³.

⁴² Семченко О. А. Іміджева політика України монографія. Київ : Академія, 2014. 269 с. URL: http://pidruchniki.com/70826/politologiya/imidzh_ukrayini_interpretatsiyi_zarubizhnih_vitchiznyanih_zmi#96 (дата звернення: 15.09.2023).

⁴³ Гурковський В. І. Захист іміджу Української держави в умовах інформаційної глобалізації. Державне управління: теорія та практика. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_11 (дата звернення: 15.09.2023).

Г.Г.Почепцов наголошує, що імідж є найбільш ефективною комунікацією особливо у ситуації нестачі інформації, «відсутності часу та неуважності аудиторії». Побудова іміджу має починатися з чіткого формулювання завдання та мети, яку він має допомогти виконати. Тільки після цього можна переходити до формулювання основних повідомлень та вибору тих засобів створення іміджу, які є найбільш доцільними для конкретної ситуації. Отже, науковець виділяє такі кроки для побудови іміджу:

- 1) визначення аудиторії та її потреб;
- 2) формулювання характеристик, які будуть становити імідж (наприклад, розвинута держава, наявність верховенства права, демократичні принципи, сильна економіка тощо);
- 3) передавання окреслених характеристик різними засобами (вербальним, візуальним, новинним тощо).

При створенні іміджу важливе значення відіграє семіотика, тобто наука про знаки та символи. Адже образ країни, імідж її представників (президента, прем'єрміністра, політичної еліти) та повідомлення, які вони передають (через публічні виступи), а також загальна інформація про країну, яка поширюється та виступає основними відомостями про державу в міжнародному інформаційному просторі, має будуватися на певних символах, знаках та міфологемах, які допомагають презентувати країну з позитивного боку та створити їй позитивний образ. Г. Почепцов зазначає в цьому контексті, що міфологія є «технологією перероблення інформації масовою свідомістю» і одним із головних законів науковець виділяє закон посилення символу, який сприяє тому, що масова свідомість посилює значення символів.

Важливе значення в процесі побудови іміджу в політичному дискурсі Г. Почепцов надає аудиторії; її потреби та особливості мають бути враховані при формулюванні повідомлення в іміджелогії. Якщо мова йде про інструментарій зовнішньої політики, то інформація, спрямована на інші країни, нації та народи повинна кореспондуватися з їх звичаями, традиціями, цінностями, нормами. Усе це слід брати до уваги при формуванні іміджу країни та

характері інформації, яка передається у світовий інформаційний простір. Залежно від аудиторії, має бути вибраний і відповідний канал комунікації, адже схема передачі інформації виглядає таким чином: канал – тип повідомлення – тип аудиторії (ці елементи взаємодіють між собою та залежать один від одного). Отже, якщо інформація про Україну передається на рівні політичної еліти, то має бути обраний один канал комунікації, якщо мета зовнішньополітичної комунікації – передати повідомлення про Україну пересічним іноземним громадянам, то, відповідно, варто обрати інший канал і повідомлення має бути сформульоване по-іншому.

О.А. Семченко виокремлює внутрішньо- та зовнішньополітичний рівні іміджу країни, зауважуючи, що внутрішній імідж – це уявлення народу про свою країну, а зовнішній імідж – відповідно, сприйняття країни оточуючим світом⁴⁴. Цієї ж думки дотримується і дослідник Л. М. Новохатько, виділяючи внутрішні та зовнішні фактори іміджу України: до зовнішніх науковець відносить «зовнішню політику України, національні інтереси, членство в міжнародних організаціях, розвиток відносин зі стратегічними партнерами, інвестиційний клімат, до внутрішніх – добробут населення, дотримання конституційних прав кожного громадянина, рівень корупції, рівень злочинності, рівень тіньового сектора економіки, соціальне самопочуття тощо».

О.Ю. Чечель виокремлює три групи факторів, які впливають на формування іміджу України:

«1) природно-ресурсний потенціал; національна та культурна спадщина; постійні геополітичні фактори — географічне положення, площа території, довжина кордонів держави, вихід до морів; історичні події, що вплинули на розвиток української державності (завоювання, великі наукові й географічні відкриття), а також внесок видатних українців, діяльність яких нерозривно

⁴⁴ Семченко О. А. Іміджева політика України монографія. Київ : Академія, 2014. 269 с. URL: http://pidruchniki.com/70826/politologiya/imidzh_ukrayini_interpretatsiyi_zarubizhnih_vitchiznyanih_zmi#96 (дата звернення: 15.09.2023).

пов'язана з історією розвитку країни; базова форма державного устрою та структура управління;

2) соціально-психологічні настрої в українському суспільстві; форми суспільнополітичної інтеграції українців, структура, характер і принципи діяльності суспільнополітичних об'єднань України; моральні аспекти розвитку українського суспільства;

3) стабільність української економіки, яка оцінюється рівнем доходів на душу населення, обсягом залучених інвестицій, фінансовою забезпеченістю бюджетів усіх рівнів, гарантією прав і свобод господарюючих на українському ринку суб'єктів реального сектора економіки; правовий простір України та відповідність українських правових норм міжнародним вимогам; функції, повноваження й механізми державного регулювання різних галузей і сфер діяльності в українській державі (ефективність владної конструкції)⁴⁵. Наше дослідження зосереджено на аналізі другої групи як такої, що формується у ході інформаційно-аналітичної діяльності.

Отже, імідж країни – це її образ в очах власного суспільства та міжнародного співтовариства, який безпосередньо впливає на позиціонування держави у світі, тобто на політичні, економічні відносини з іншими країнами, включаючи аспект туристичної привабливості та залучення інвестицій; його функціонування спрямоване на власне суспільство та міжнародну спільноту.

На думку провідного дослідника політичної іміджології В. І. Гурковського, основними критеріями іміджу держави є її історичне минуле, наявність верховенства права, рівень добробуту населення, забезпечення прав і свобод громадян, ступінь розвитку військового сектору країни тощо. О. А. Семченко виділяє три рівні суб'єктів іміджу держави: аудиторію (якій адресований імідж), державу (імідж якої створюється) та фахівців (відповідальних за побудову іміджу). Більшість учених виокремлює як основні

⁴⁵ Чечель О. Ю. Формування іміджу держави на міжнародній арені. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 10. С. 82–86. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2016/20.pdf (дата звернення: 22.09.2023).

такі складові іміджу держави: імідж її голови (президента, монарха тощо), представників політичної еліти, органів державної влади та суспільства.

Н. Ф. Качинська говорить про такі функції іміджу держави:

- внутрішньополітичні (забезпечення мирної та спокійної ситуації у взаємозв'язках усередині суспільства, запобігання конфліктам;
- формування позитивного відношення населення до певних рішень та кроків влади тощо) та зовнішньополітичні (інтеграція до світового простору – економічного, політичного;
- забезпечення відповідного рівня безпеки та запобігання виникненню конфліктів, залучення іноземних інвестицій, розвиток туристичної та іншої сфер)⁴⁶.

Семченко спирається на думку Е.О. Галумова щодо образу держави, який «повинен виконувати також комунікаційні функції, а саме: функцію ідентифікації (полегшення сприйняття інформації про позитивні сторони життя країни); ідеалізації (забезпечення режиму найбільшого сприяння сприйняттю образів держави, проєкціювання на аудиторію тих її характеристик, які є найважливішими для конкретної цільової групи); протиставлення (підготовка підґрунтя для створення позитивного образу своєї країни на основі образів інших держав або минулого своєї країни); номінативну функцію (виокремлення держави в геополітичному просторі серед інших країн, демонстрація її відмінних якостей); естетичну (покращення сформованого країною враження) та адресну функції (зверненість образу до конкретної цільової аудиторії)». Галумов вважає, що домогтися успішної реалізації зазначених функцій можна за допомогою таких засобів, як позиціонування (створення сприятливого для об'єкта інформаційного середовища); маніпулювання (переорієнтація уваги на інший об'єкт); міфологізація (використання для формування образу різних міфів); емоціоналізація (переклад тексту на емоційну мову); вербалізація (деталізація

⁴⁶ Качинська Н. Політичний імідж держави: структурні та комунікаційні компоненти феномена. Віче. 2009. № 22. С. 24–27. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/1738/> (дата звернення: 10.09.2023).

і акцентування інформації, її підготовка для сприйняття аудиторією як усного мовлення певної особи).

Зауважимо, що імідж країни є «м'якою силою», яку використовує країна для впровадження своєї політики, досягнення своїх цілей та взагалі власного позиціонування на міжнародній арені.

На думку більшості дослідників, міжнародний імідж країни повинен бути максимально простим та зрозумілим для світової спільноти, тому він має спиратися на певне коло фактів, з якими і будуть асоціювати державу.

За роки існування незалежної України було зроблено багато спроб формування іміджевої політики України. Зокрема, у 2003 р. КМУ було затверджено «Державну програму забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 рр.» з метою «посилення ролі України у світових та загальноєвропейських процесах, формування уявлення про державу як країну з багатою, унікальною культурою та історичною спадщиною, демократичним устроєм, розвинутою високотехнологічною індустріальною базою, як надійного і передбачуваного партнера»⁴⁷. Програма містила перелік заходів щодо забезпечення впровадження іміджевої політики за такими напрямками: політична, культурна, енергетична, банківська, грошовокредитна, правова галузі, сфера розвитку туризму, приведення законодавства України у відповідність з європейським, питання ділового та інвестиційного іміджу країни, а також співробітництва з міжнародними організаціями. Наступним кроком уряду в контексті формування іміджевої політики було затвердження «Державної програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2007–2010 рр.» та схвалення «Концепції Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2008–2011 рр.», яка містила аналіз причин виникнення проблеми створення іміджу, що стосувалися, перш за все, недостатньої кількості

⁴⁷ Про затвердження Державної програми забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 роки: Постанова КМУ № 1609 від 15 жовтн. 2003 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1609-2003-%D0%BF> (дата звернення: 10.09.2023).

інформації про Україну в світовому інформаційному просторі та проблеми поширення неправдивих й упереджених думок про Україну серед світової спільноти. Основними способами покращення іміджу України було визначено забезпечення ефективного функціонування українських культурно-інформаційних центрів за кордоном, використання медіа-можливостей, зокрема, запровадження супутникового мовлення в міжнародному інформаційному просторі, транслявання українських каналів за кордоном. Окрім цього, на інституціональному рівні було запропоновано створити державний орган, основною функцією якого мала б стати підготовка та поширення інформації про Україну в міжнародному інформаційному просторі, а також розробка відповідної державної цільової програми. Дана програма реалізовувалась шляхом створення стратегії інформаційної діяльності; запровадження заходів з інформаційно-роз'яснювальної роботи у двох напрямках – один розрахований на міжнародну спільноту, а інший – на громадян всередині країни; розповсюдження позитивної інформації та новин про Україну в міжнародному інформаційному просторі; започаткування та розвиток співробітництва з міжнародними організаціями (неурядовими та громадськими)⁴⁸. На законодавчому рівні іміджеву політику частково регулювали також «Державна програма розвитку туризму в Україні на 2002–2010 рр.», «Програма розвитку інвестиційної діяльності на 2002–2010 рр.» та інші документи.

Протягом багатовікової історії, зовнішньо- та внутрішньополітичні курси України визначалися політикою тих держав та імперій, до складу яких входили українські території (Литвою та Польщею, Австро-Угорщиною, Російською імперією), і тільки з проголошенням незалежності 24 серпня 1991 р. Україна обрала демократичний шлях свого розвитку та почала самостійно

⁴⁸ Про схвалення Концепції Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2008-2011 роки: Розпорядження КМУ № 379-р від 6 червня 2007 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379-2007-%D1%80> (дата звернення: 10.09.2023).

визначати власні стратегічні пріоритети, і, відповідно, формувати засади своєї внутрішньої та зовнішньої політики.

У контексті реалізації євроінтеграційних процесів в Україні у 2016 р. було прийнято «Концепцію популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі», яка буде впроваджуватись не МЗС, а Міністерством інформаційної політики.

У документі зазначається, що популяризація України у світі, створення позитивного іміджу та просування інтересів держави на міжнародній арені є важливим явищем в контексті євроінтеграції та є складовою зовнішньої політики України. Однак однією з основних проблем наразі є необхідність інформування світової спільноти про події та новини в Україні, адже зараз у міжнародного співтовариства немає чіткої картинки та уявлення про явища, які відбуваються в Україні через відсутність об'єктивного, повного та чіткого висвітлення відомостей про країну в світі, що також, у свою чергу, сприяє формуванню негативного іміджу та відповідного ставлення з боку інших держав. В Україні, на жаль, відсутня державна політика, що мала б на меті просування інтересів України в світі, особливо в контексті реалізації стратегічного курсу на євроінтеграцію та ведення проти України інформаційної війни через конфлікт на Сході. Саме остання сприяє поширенню хибних думок про Україну в глобальному інформаційному полі та формуванню негативного ставлення до певних явищ на процесів. Отже, найбільш актуальним є питання застосування певних інформаційно-комунікаційних механізмів для ефективного й об'єктивного інформування міжнародної спільноти про Україну для результативного втілення цілей зовнішньої політики⁴⁹.

«Концепція популяризації України в світі» є головним документом, який спрямований на «популяризацію української тематики у світових

⁴⁹ Про схвалення Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі: Розпорядження КМУ від 11 жовтн. 2016 р. № 739-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/739-2016-%D1%80> (дата звернення: 25.09.2023).

інформаційних ресурсах та національних інформаційних ресурсах іноземних держав, на захист її політичних, економічних та соціально-культурних інтересів, зміцнення національної безпеки і відновлення територіальної цілісності; формування позитивного іміджу України шляхом висвітлення об'єктивної інформації про конкурентні переваги, сильні сторони, вагомі досягнення держави на світовій арені, широкі перспективи співпраці міжнародної спільноти з Україною; забезпечення на міжвідомчому рівні постійної оперативної та скоординованої діяльності з підготовки і поширення у світовому інформаційному просторі правдивої та об'єктивної інформації про Україну, зокрема, окремі її регіони, а також підвищення туристичної та інвестиційної привабливості України». Реалізація «Концепції» розрахована на період до 2020 р. та має здійснюватися через «підсилення інституційної спроможності для здійснення міжнародних стратегічних комунікацій; організацію і проведення органами виконавчої влади інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення рівня поінформованості світового співтовариства про Україну та формування позитивного сприйняття іміджу нашої держави у різних сферах; забезпечення постійної присутності комплексної, багатоканальної та об'єктивної інформації про Україну в світовому інформаційному просторі; визначення та забезпечення функціонування механізму системного відстеження і протидії інформаційним кампаніям та дезінформації, спрямованим проти України; подальшого розвитку системи іномовлення та забезпечення інформаційного супроводження державної політики України за її межами; забезпечення взаємовигідної співпраці з українською діаспорою щодо популяризації України та українців, просування їх інтересів в інших державах і на міжнародній арені; залучення громадських об'єднань для реалізації проектів за визначеними цією «Концепцією» напрямками; проведення регулярного відкритого діалогу між Кабінетом Міністрів України та спільнотою світових лідерів, експертів, представників засобів масової інформації, які висвітлюють або коментують українську тематику; забезпечення ефективного використання можливостей українських

культурно-інформаційних центрів за кордоном, а також зміцнення їх матеріально-технічної бази з метою їх залучення, зокрема, до виготовлення іноземними мовами і розповсюдження інформаційно-іміджевих матеріалів, присвячених Україні; створення привабливого іміджу бізнесової діяльності у державі разом з постійною промоцією наявних можливостей та пропозицій; створення системних і комплексних умов для формування позитивного туристичного іміджу»⁵⁰.

Для ефективної реалізації «Концепції» і, як наслідок, – підвищення обізнаності міжнародної спільноти про події в Україні та взагалі популяризацію країни в світі у 2017 р. було затверджено «План заходів з реалізації “Концепції популяризації України у світі” та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі», який містить завдання, перелік заходів, терміни та відповідальні за їх виконання інституції. «План» покликаний сприяти значному покращенню іміджу України у світі. Деякі його пункти вже було реалізовано: зокрема, постановою КМУ від 7 червня 2017 р. № 467 була створена Міжвідомча комісія з питань популяризації України у світі, яка провела, за сприяння та підтримки офісу урядових комунікацій Великобританії, соціологічне опитування щодо сприйняття України громадянами інших держав. Дослідження громадської думки було здійснено у Великобританії, Німеччині, Польщі і показало, що, на думку респондентів, «Україна – це країна яскравих вражень і нових ідей, позитивних людей та емоцій», однак одночасно результати продемонстрували, що пересічні європейські громадяни мало знають про Україну, а саме: про її культуру, традиції, економічні, туристичні, бізнес- та інші можливості, а також взагалі про самобутність та унікальність країни. За результатами дослідження було запропоновано зробити акцент на необхідність виокремлення певних якостей

⁵⁰ Про схвалення Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі: Розпорядження КМУ від 11 жовтн. 2016 р. № 739-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/739-2016-%D1%80> (дата звернення: 25.09.2023).

та особливостей, які характеризують Україну, та в майбутньому поширювати інформацію про країну серед світової спільноти, спираючись на них.

Зауважимо також, що пункт «Концепції популяризації України в світі», який стосується прийняття програм та стратегій просування інтересів України в сфері туризму, інвестицій, науки, освіти тощо також почав частково реалізовуватись, про що свідчить затверджена у 2017 р. «Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р).

Окрім цього, важливим документом, який стосується питання іміджевої політики України та взагалі стратегічного вектору розвитку країни в контексті євроінтеграційних процесів є «Стратегія сталого розвитку “Україна – 2020”», затверджена 12 січня 2015 р. Указом Президента України № 5/2015, яка передбачає «впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі»⁵¹. Вона має реалізовуватись за чотирима векторами: вектором розвитку («забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя»), вектором безпеки («забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності»), вектором відповідальності («забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах»), вектором гордості («забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт»). У рамках цих векторів планується реалізація 62 реформ та програм розвитку України.

⁵¹ Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження КМУ № 168-р від 16 березня 2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80> (дата звернення: 25.09.2023).

«Програма популяризації України у світі» та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі виокремлена як одне з першочергових стратегічних державних завдань поряд із необхідністю здійснення реформи системи національної безпеки та оборони, оновлення влади, проведення антикорупційної та судової реформ, реформи правоохоронної системи, децентралізації та реформи державного управління, дерегуляції й розвитку підприємництва, реформи системи охорони здоров'я, податкової реформи та «Програми енергонезалежності».

Однією з головних цілей популяризації країни у світі «Стратегія» визначає необхідність «формування довіри до України, спрямування її позиціонування у світі на користь політичним та економічним інтересам держави, а також зміцнення її національної безпеки і відновлення територіальної цілісності», а ключовим завданням при цьому стає створення позитивного іміджу України з акцентом на таких характеристиках, як європейська, демократична, конкурентоздатна держава із сприятливим бізнес-кліматом, зі своїм унікальним місцем у світовому розподілі праці та відповідним рівнем інтегрованості у глобальні ланцюги створення доданої вартості. Основними бренд-меседжами при цьому визначено наступні: «Україна – країна свободи і гідності»; «Україна – країна, що реформується, незважаючи на виклики»; «Україна – хаб для інвестицій»; «Україна – країна високих технологій та інновацій»; «Україна – країна, приваблива для туризму»; «Україна – країна із визначними культурними та історичними традиціями».

Здійснивши аналіз «Плану заходів» з реалізації «Концепції популяризації України у світі», ми прийшли до висновку, що пункт 6 «Підвищення рівня присутності України у міжнародних заходах та на інформаційних майданчиках» ефективно впроваджується на практиці, адже МЗС, Мінекономрозвитку, МОН та МПП постійно випускають друковані та онлайн інформаційні матеріали про Україну, окрім цього, країна представлена на Міжнародному книжковому ярмарку у Франкфурті-на-Майні, на

Венеціанському бієнале сучасного мистецтва та є постійним учасником кінофестивалів та інших культурних, мистецьких, освітніх, наукових подій світового масштабу. Також, згідно з «Планом дій», у 2017 р. було оновлено веб-сайт з питань навчання іноземних студентів Українського державного центру міжнародної освіти Міністерства освіти і науки України – <http://studyinukraine.gov.ua>, який наразі містить повну та актуальну інформацію щодо навчання в Україні (розділи «Про вищу освіту», «Програми і курси», «Університети»), особливостей подання заявки до українських вузів (розділи «Допомога абітурієнтам», «Запрошення на навчання», «Візи»), переваг отримання освіти в Україні (розділи «Про Україну», «Якісна освіта в Україні», «Відгуки студентів», «Історії випускників») та специфіки життя в Україні (розділи «Суспільне життя в Україні», «Культура», «Витрати на проживання», «Іноземні студенти в Україні»)⁵². Даний ресурс є ефективним джерелом отримання інформації про навчання та життя в Україні, однак, на нашу думку, він потребує додаткової популяризації та просування серед міжнародної спільноти шляхом використання комунікаційних та інформаційних засобів, до яких можна віднести використання можливостей соціальних мереж, Інтернет-реклами, просування контенту через Інтернет-ресурси партнерських організацій тощо.

Нам також вдалося встановити, що було здійснено часткове втілення заходів щодо впровадження проектів культурної дипломатії та стратегій популяризації потенціалу України у світі (пункт 7 Концепції) відносно відзначення 20-ї річниці підписання «Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО», а саме: було затверджено та втілено план заходів з відзначення у 2017 році 20-ї річниці підписання «Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією ПівнічноАтлантичного договору», що включало візит в Україну делегації Північноатлантичної ради НАТО, проведення урочистого засідання комісії «Україна – НАТО», міжнародної

⁵² Ministry of Education and Science of Ukraine Ukrainian State Center for International Education Website. URL: <http://studyinukraine.gov.ua/> (дата звернення: 25.09.2023).

конференції з нагоди відзначення 20-ї річниці підписання Хартії, тематичної виставки в Національному культурно-мистецькому та музейному комплексі «Мистецький арсенал» з подальшою її демонстрацією у регіонах України протягом року, тематичної фотовиставки у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі; інформаційних заходів (круглих столів, семінарів), присвячених досягненням і перспективам співробітництва України з НАТО у вишах; заходів у регіонах України за участю Представництва НАТО в Україні та членів комісії з питань координації євроатлантичної інтеграції України; проведення церемонії відкриття нового приміщення Представництва НАТО в Україні; забезпечення трансляції спільного відеозвернення Президента України та Генерального секретаря Альянсу з нагоди відзначення річниці підписання Хартії; публікації тематичних матеріалів у ЗМІ, створення та розповсюдження у ЗМК відео «Україна-НАТО: історія та майбутнє». Відповідно до «Плану заходів», було проведено традиційний джазовий концерт «Музика вільних людей» в рамках МЗС OPEN AIR влітку 2017 р., який був присвячений тематиці деокупації Криму та сприяв поширенню української культури серед представників іноземних дипломатичних місій та міжнародних організацій в Україні; окрім цього, було організовано безліч подій у рамках відзначення 25 років встановлення дипломатичних відносин між Україною та іншими країнами світу (концерти, виставки, лекції, дискусії, прийоми у посольствах тощо). Зауважимо, що в контексті популяризації туризму, було запущено сайт «Відвідай Україну» («VisitUkraine»), на постійній основі створюються й поширюються різноманітні відеоролики про Україну – до пісенного конкурсу «Євробачення 2017», ролик МІП для CNN тощо.

Таким чином, проаналізувавши основний документ іміджевої політики України – «Концепцію популяризації України у світі» та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі, а також план заходів до неї, зробимо висновок, що на державному рівні здійснюється активна реалізація стратегічного документа, який має сприяти формуванню позитивного іміджу України у світі, що набуває особливої актуальності в аспекті здійснення курсу

на зближення з Європейським Союзом та НАТО, а також підвищенню рівня обізнаності міжнародної спільноти про події та процеси в Україні.

У контексті здійснення іміджевої політики Міністерство реалізовувало реформи системи іномовлення, поштовало міжнародну співпрацю та впроваджувало програму «Відкрита влада». Зокрема, орган влади, відповідальний за інформаційну політику, налагоджував співпрацю з міжнародними організаціями, інституціями, дипломатичними місіями в Україні (наприклад, було проведено зустрічі з координатором Турецького агентства зі співробітництва та координації (ТІКА) в Україні, Надзвичайними і Повноважними послами Норвегії в Україні, США в Україні, Великобританії в Україні, Німеччини в Україні, Японії в Україні) у рамках здійснення роботи, що стосується діяльності журналістів, захисту свободи слова, стратегічних комунікацій, специфіки функціонування українського розділу онлайнплатформи Ради Європи з питань захисту журналістів.

Отже, проаналізувавши іміджеву політику України, зауважимо, що події Революції Гідності, процеси 2013–2014 рр. та євроінтеграція допомогли зробити значний поштовх у просуванні інтересів України на міжнародній арені та певного покращення обізнаності світової спільноти про Україну, що було досягнуто як на стратегічному рівні через прийняття певних державних офіційних документів, стратегій, доктрин, так і через проведення та участь України у заходах світового масштабу – виставках, ярмарках, біенале, Євробаченні.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІТИЧНІ КАНАЛИ ПОШИРЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ІДЕЙ

3.1 Інструментарій політичної комунікації та PR

Для ефективної реалізації зовнішньо- та внутрішньополітичних цілей кожна країна використовує певний інструментарій політичної комунікації та зв'язків з громадськістю. При цьому, застосування методів та прийомів PR не даватиме результату без поділу цільової аудиторії на групи та визначення її мотивів, інтересів, цінностей. Отже, досягнення цілей і пріоритетів зовнішньої та внутрішньої політики України, а також просування інтересів країни в контексті реалізації євроінтеграційного курсу цілком залежить від визначення цільової аудиторії та вибору найбільш доцільних та придатних каналів транслявання інформації.

Підтвердженням цього є моделі політичної комунікації, запропоновані провідними дослідниками даної сфери знань, серед яких – «Формула Г. Лассуелла» («Хто? (комунікатор) – Що повідомляє? (повідомлення) – Через який канал? (засіб комунікації) – кому повідомляє? (реципієнт) – Який ефект? (результативність)»); «Модель комунікації за Р. Бреддіком» («Хто? – Що повідомляє? – Через які засоби? – Кому?»), «Модель К. Шеннона – У. Уівера» (первинне повідомлення зазнає змін у процесі його передачі та відрізнятиметься від остаточного варіанта, отриманого реципієнтом, і, як результат, ефект від інформації, яку комунікатор хотів отримати наприкінці процесу, може буде змінений; «Комунікатор – повідомлення – передавач – шуми (перешкоди) – адресат – повідомлення – приймач») та ін.⁵³.

⁵³ Allen M. The SAGE Encyclopedia of Communication Research Methods. Newbury Park : SAGE Publications, 2017. 2 064 p.; An Integrated Approach to Communication Theory and Research / eds. D. W. Stacks, M. B. Salwen, K. C. Eichhorn. London : Routledge, 2019, 590 p.

Певне політичне повідомлення, яке передає суб'єкт політичної комунікації (влада, наприклад) з метою здійснення впливу на аудиторію, спонукання її до певних дій, досягнення змін у суспільній свідомості, уявленнях, переконаннях або поведінці, може зазнати змін під час самого процесу комунікації та не досягти очікуваного передавачем ефекту. Першочергове значення у цьому випадку належить каналу передачі інформації.

Дослідниця Л. Д. Климанська також акцентує увагу на необхідності врахування в процесі політичної комунікації відносин між тими, хто керує і тими, ким керують. У зв'язку з цим наводяться декілька відповідних моделей⁵⁴:

1) Схема Ж.-М. Коттре:

2) Схема К. Сайнне:

Отже, здійснивши аналіз певних моделей комунікації, зауважимо, що значна роль у процесі політичної взаємодії та комунікації належить не тільки змісту повідомлення, а й ролі різних суб'єктів політичних відносин та їх

⁵⁴ Климанська Л. Д. Соціально-комунікативні технології в політиці: Таємниці політичної «кухні»: Монографія. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2007. 332 с.

ієрархічності Ті, хто керують Політичні/неполітичні організації Ті, ким керують ЗМІ Референдум/вибори Еліти Проміжні групи Первинні групи Пряма комунікація Безпосередній зворотний зв'язок (пересічний громадян або представник політичної еліти). Канали комунікації є проміжною ланкою у цьому процесі, забезпечують як інформаційний обмін, так і вплив на масову свідомість, сприяють формуванню громадської думки. При цьому суб'єкти, які керують процесом комунікації, мають вплив лише на окремі ланки процесу, адже останній піддається природному зовнішньому впливу, наприклад, новітніх інформаційних технологій (Інтернету, соціальних мереж, функцій нових електронних пристроїв), що може привести до неочікуваних та неконтрольованих результатів.

Таким чином, проаналізувавши деякі особливості політичної комунікації, розглянемо основні інформаційно-комунікаційні канали та методи, які використовуються для реалізації політичного курсу всередині країни та просування державних інтересів у міжнародних відносинах, з особливим акцентом на євроінтеграційних процесах в Україні.

Основним і найголовнішим способом політичної комунікації та каналом поширення зовнішньо- та внутрішньополітичної інформації про державу є дипломатія.

У Законі України «Про дипломатичну службу», дипломатична служба України визначається як «професійна діяльність громадян України, спрямована на практичну реалізацію зовнішньої політики України, захист національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном». Дослідник цього поняття Б.І. Гуменюк розглядає дипломатію як діяльність щодо здійснення переговорів, укладання міжнародних договорів, аналіз розвитку міжнародних відносин⁵⁵. Деякі науковці також наголошують на необхідності ототожнення поняття дипломатія з впровадженням зовнішньої політики та

⁵⁵ Гуменюк Б. І. Основи дипломатичної та консульської служби : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2004. 248 с.

захистом інтересів країни у світі, одна низка експертів виходить з розуміння дипломатії як виключно діяльності з ведення переговорів.

Згідно з чинним законодавством України, дипломатія покликана сприяти підтримці відносин з іншими державами, міждержавними союзами, об'єднаннями, організаціями й іншими гравцями системи міжнародних відносин; забезпечувати захист інтересів країни, реалізовувати на практиці її зовнішньополітичний курс, вести діалог з представниками інших країн заради розвитку своєї держави, інформуючи їх про ситуацію та події в країні та сприяючи побудові позитивного іміджу в очах світової спільноти; укладенню, припиненню дії або внесенню змін до міжнародних договорів, угод; підтримці зв'язків з представниками України за кордоном (українською діаспорою, експатріантами) тощо.

Безумовно, дипломатія є важливим інструментом політики для реалізації євроінтеграційних процесів, адже вона передбачає практичне втілення зовнішньополітичного курсу України, що здійснюється Міністерством закордонних справ України, органами дипломатичної служби України (дипломатичними представництвами та консульськими установами України за кордоном, постійними представництвами України при міжнародних організаціях), а також вищим керівництвом країни – Президентом України, Прем'єр-міністром, представниками Апарату Верховної Ради України, Секретаріату Кабінету Міністрів України, інших органів влади. Однак класична дипломатія має офіційний характер і сприяє визначенню стратегічних політичних та економічних пріоритетів, налагодженню та підтримці відносин з іншими країнами, об'єднаннями держав, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами сфери міжнародних відносин.

Переговори на найвищому (глави держав і урядів) та високому (міністри закордонних справ або інші міністри) рівнях, або в робочому порядку, двосторонні та багатосторонні саміти, зустрічі, що мають відкритий або закритий характер – ці та багато інших політичних форматів сприяють обміну

офіційною інформацією та прийняттю певних стратегічно важливих політичних рішень, налагодженню відносин між країнами та підписанню міжнародних документів (угод, договорів тощо), врегулюванню конфліктів або пошуку рішень для певних ситуацій у сфері міжнародних відносин. В аспекті євроінтеграції ці форми широко використовувались Україною для ведення постійного двостороннього діалогу з ЄС відносно співробітництва, переговорів стосовно укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, підписання та ратифікації даного документа, контролю й моніторингу виконання Україною міжнародних зобов'язань. Названі класичні дипломатичні формати є складовими офіційної політичної комунікації. За сучасних глобалізаційних умов виникають нові види дипломатії, які сприяють виконанню більше інформаційно-просвітницьких та іміджевих функцій, тобто допомагають просувати бренд країни, формувати позитивне уявлення світової спільноти про країну та позиціонують її у глобальному інформаційному та культурному просторі. До нових видів слід віднести публічний, медійний, культурний, експертний та народний види дипломатії.

3.2 Публічна та культурна дипломатія

Публічна дипломатія є відносно новим поняттям, яке виникло у ХХ ст. у США і використовувалось на позначення як процесу комунікації влади з суспільством та передачі останнім політичних повідомлень всередині країни, так і взаємодії з громадянами інших країн⁵⁶.

Е. Галіон, впроваджуючи термін «публічна дипломатія» у широкий загал в 1965 р., мав на увазі, що це явище «має справу з впливом суспільних соціальних установок на формування та здійснення зовнішньої політики. Це охоплює виміри міжнародних відносин поза традиційною дипломатією..., включаючи формування урядами громадської думки в інших країнах;

⁵⁶ Defining Public Diplomacy. USC. Centre of Public Diplomacy. URL: <https://uscpublicdiplomacy.org/page/what-pd> (дата звернення: 15.10.2023).

взаємодію приватних груп та інтересів в одній країні з такими в інших... та міжнаціональний потік інформації та ідей»⁵⁷.

Деякі науковці ототожнюють публічну дипломатію з громадською, інші ж розглядають її як інформаційно-комунікаційну технологію й ефективний спосіб практичного впровадження комунікативних стратегій країни у міжнародному середовищі. При цьому публічна дипломатія, здійснюючи вплив на суспільну думку, не є пропагандистською діяльністю, адже заснована на відкритому, об'єктивному, правдивому обміні та поширенні інформації про країну, її цінності та ідеали серед іноземної аудиторії.

Зважаючи на те, що серед українців поширюються європейські цінності та ідеали (верховенство права, повага до прав людини, гендерна рівність) як складова реалізації євроінтеграційного курсу, ми дійшли висновку, що Європейський Союз проводить політику публічної дипломатії відносно України, однак у контексті європейської політики Східного партнерства, яка поширюється на 6 країн Східної Європи (Україну, Молдову, Грузію, Білорусь, Азербайджан та Вірменію). Яскравим прикладом може бути популяризація та просування концепту гендерної рівності в українському суспільстві, що реалізується через активне впровадження різноманітних ініціатив: приєднання України у 2018 р. до глобальної кампанії «HeForShe» організації «ООН Жінки», в рамках якої протягом декількох тижнів у різних містах України проводилися мистецькі та культурні події з акцентом на тематиці гендерної рівності; запровадження посади Урядового уповноваженого з питань гендерної політики для просування даного принципу в українському суспільстві тощо. Саме це і відрізняє публічну дипломатію від PR-діяльності, адже якщо остання спрямована, зазвичай, на просування товарів або послуг, то публічна дипломатія має на меті саме на популяризацію певних нематеріальних цінностей та суспільних благ.

⁵⁷ Валушко І. Дипломатія України у вимірі інформаційної безпеки країни. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2017. Вип. 13. С. 137–142.

Більшість дослідників наголошує на тому, що класична державна дипломатія передбачає підтримку та розвиток офіційних відносин між країнами та спілкування на рівні представників політичної еліти держав й дипломатів. Публічна ж дипломатія покликана забезпечити діалог з громадськістю інших країн для їх інформування про країну, її переваги та особливості, що дозволяє одночасно впливати на формування громадської думки. Отже, публічна дипломатія є засобом просування інтересів країни, впливу на аудиторію за кордоном (не на політичну еліту, а на пересічних громадян інших країн) з метою реалізації її зовнішньополітичного курсу та досягнення політичних і стратегічних цілей.

Дослідник К. Росс справедливо вказує на те, що глобалізація (інтеграція людей, народів, економік) та розвиток інформаційно-комунікативних технологій (які єднують людей різних культур, націй, країн та континентів) є визначними чинниками та характеристиками сучасного міжнародного середовища, в якому відбувається спілкування та діалог у рамках міжнародних відносин. Якщо політичні рішення й нині обговорюються та приймаються у вузьких колах дипломатів та високопосадовців, то їх ефективна реалізація у XXI ст. неможлива без залучення суспільства. При цьому, як зауважує К. Росс, для впливу на суспільну думку за кордоном необхідно почати з власного суспільства. Дослідник виділяє сім стовпів публічної дипломатії, а саме: принципи та практики, які сприяють інформуванню, залученню та впливу на міжнародну аудиторію (перш за все громадськість, а не високопосадовців). Перший принцип стосується «публічної адвокації» та заходів публічної дипломатії, які мають сприяти просуванню й захисту національних інтересів країни у світовому середовищі, а також допомагати їй виконувати свої міжнародні зобов'язання. При цьому, першим і визначальним елементом є роз'яснення політики країни, її курсу та цілей для міжнародної аудиторії. Для цього необхідно створити і впровадити комунікаційну або інформаційну стратегію країни з чітко визначеними пріоритетами, зрозумілими меседжами/повідомленнями, обранням ефективних ресурсів та каналів їх

просування для певних груп цільової аудиторії, що передбачає використання різних форматів, мови, формулювань тощо. Другий принцип має сприяти поясненню причин та обґрунтуванню політики країни, тобто надавати розуміння політичного контексту держави, спираючись при цьому на культурні та ціннісні орієнтири країни, і у разі участі держав, наприклад, у вирішенні міжнародних конфліктів або урегулюванні криз, саме публічна дипломатія є ефективним інструментом розуміння громадськістю позиції країни, її пріоритетів та причин прийняття певних рішень.

Важливе значення у даному контексті також, на думку Росса, належить стереотипам про країну, тому вони мають бути враховані в процесі створення певних стратегічних документів інформаційно-комунікаційного характеру та веденні публічної дипломатії. Адже громадськість інших країн у своїх оцінках та судженнях спирається на набір загальновідомих характеристик та фактів про країну, тому публічна дипломатія й покликана своїми засобами або підтвердити припущення, або спростувати їх⁵⁸.

Третім принципом є необхідність формулювання чіткого, правдивого й достовірного публічного повідомлення (на основі проведеного аналізу та обрання кола тем і проблем, які потребують публічного донесення до світової громадськості), при цьому важливо поділити цільову аудиторію на групи та для кожної з них створити окремий меседж, який передаватиме одну й ту саму думку, однак відрізнятиметься мовою, форматом, стилем, візуальним рядом та іншими технічними характеристиками. Зауважимо, що дослідники наголошують на необхідності «тестування» повідомлення серед цільових аудиторій перед його розповсюдженням для визначення рівня його ефективності та необхідності або відсутності потреби у коригуванні. Цю особливість визначає четвертий принцип. При цьому, оперативність політичного повідомлення є такою ж важливою характеристикою сучасного світу, як і точність, згідно з К. Россом. Якщо інформація про країну не буде

⁵⁸ Ross Ch. Pillars of public diplomacy. Harvard International Review. 2003. Vol. 25. № 2. P. 22. URL: <http://hir.harvard.edu/article/?a=1117> (дата звернення: 15.10.2023).

систематично з'являться у світовому інформаційному просторі – цю нішу займе інший контент, який може передавати хибні дані, точки зору, уявлення про ситуацію в державі й, відповідно, негативно впливати або руйнувати імідж країни в очах світової спільноти. Отже, кожна країна має вести систематичну роботу з наповнення власним контентом глобального інформаційного поля, особливо зважаючи на можливості Інтернету, соціальних мереж та інших інформаційно-комунікаційних технологій.

П'ятий принцип стосується необхідності регулярного транслявання основних політичних повідомлень для аудиторії всередині країни та за кордоном через національні та міжнародні засоби масової комунікації, які включають не тільки традиційні друковані та аудіовізуальні ЗМІ, а й Інтернет-комунікацію (соціальні мережі, онлайн-видання, розсилки електронною поштою), заходи для представників медіа, прес-тури, освітні й культурні обміни тощо. Безумовно, на думку більшості дослідників, визначна роль в даному випадку належить телебаченню з його перевагою й можливістю передачі візуального контенту, що дозволяє поширити й інтерпретувати новину будь-яким чином (одна й та сама подія може бути висвітлена позитивно, негативно, достовірно або неправдиво). Передостанній принцип акцентує увагу на партнерстві, тобто необхідності залучення партнерів до процесу публічної дипломатії – бізнес, міжнародні, гуманітарні та неурядові організації, громадянське суспільство, представників діаспори й інших діячів, які, у свою чергу, мають можливість поширювати інформацію, популяризувати країну, її цінності та культуру серед певної цільової аудиторії, а саме: представники діаспори – у своєму колі знайомих за кордоном, бізнес – серед своїх іноземних партнерів тощо⁵⁹.

Останній пункт стосується діалогу, який має проявлятися на рівні того, що країна як прислухається до міжнародної спільноти, так і висловлює власні думки через спілкування, адже відсутність бажання слухати та вести

⁵⁹ Ross Ch. Pillars of public diplomacy. Harvard International Review. 2003. Vol. 25. № 2. P. 22. URL: <http://hir.harvard.edu/article/?a=1117> (дата звернення: 15.10.2023).

комунікацію з оточуючим світом може призвести до виникнення більшої кількості негативних стереотипів про країну та негативно позначиться на її іміджі. Даний діалог дослідник пропонує вести на рівні спілкування між громадянами різних країн через участь у програмах обміну (для журналістів, митців, науковців, студентів, молоді тощо), що дозволяє зруйнувати певні стереотипи про країни та народи, сприяє розвитку мультикультурності й налагодженню ефективної глобальної комунікації.

Подібної думки дотримується відомий дослідник публічної дипломатії Дж. Най, однак він пропонує розглядати поняття з трьох вимірів:

1) щоденне спілкування, що включає роз'яснення контексту прийняття певних політичних рішень у площині внутрішньої та зовнішньої політики. При цьому, посадовці країн, після ухвалення певних рішень, як правило, поширюють інформацію у національних ЗМІ, однак, на думку науковця, важливим є також інформування іноземних медіа про стратегічно важливі події та політичні рішення;

2) стратегічні комунікації, які включають ряд тем та повідомлень, які розповсюджуються серед національної та світової аудиторії;

3) заснування та розвиток партнерських відносин у міжсуспільному вимірі, що включає міжнародні обміни, участь у семінарах, тренінгах, конференціях, інших заходах громадян різних країн⁶⁰.

Основними засобами публічної дипломатії є проведення спільних публічних заходів за кордоном, організація програм обмінів (для молоді, студентів, держслужбовців, науковців та інших груп населення), мовне навчання, поширення матеріалів у ЗМІ (на телебаченні, радіо, друкованих ЗМК та Інтернеті), проведення інформаційних кампаній тощо.

У 2015 р. при МЗС України було створено новий структурний підрозділ – Управління публічної дипломатії, що має сприяти розвитку відносин із

⁶⁰ Nye J. Public Diplomacy in the 21st Century. What factors need to be considered to explain U.S. policy to audiences abroad? 2004. May 10. URL: <https://www.theglobalist.com/public-diplomacy-in-the-21st-century> (дата звернення: 15.09.2023).

громадськістю, громадськими об'єднаннями, медіа інших країн та України; реалізації іміджевих, культурних та інформаційних проєктів України за кордоном; координації заходів інших органів виконавчої влади в даних галузях заради просування українських інтересів у світі та взаємодії з громадськістю.

Таким чином, якщо класична дипломатія дає можливість здійснення діалогу на високому політичному рівні (між президентами, прем'єр-міністрами, міністрами країн), то публічна дипломатія уможлиблює спілкування на більш низькому рівні й сприяє досягненню різних цільових аудиторій за кордоном, а саме: громадян, громадських організацій, бізнесу, освітніх установ тощо. Отже, ми дійшли висновку, що публічна дипломатія – спосіб комунікації уряду з громадськістю інших країн з метою впливу на неї, на її громадську думку та створення позитивного іміджу країни, перш за все, в очах масової іноземної аудиторії, а не політичної еліти. Засобами здійснення публічної дипломатії стають ЗМІ, організація інформаційнопросвітницьких кампаній, акцій, подій. На нашу думку, публічна дипломатія сприяє досягненню політичних цілей країни «м'якими засобами».

Однією зі складових публічної дипломатії, яку частина науковців виокремлює у самостійний різновид дипломатії, а інші наголошують на необхідності розгляду поняття в рамках публічної дипломатії, є культурна дипломатія.

Це поняття є відносно новим у вітчизняній науковій думці, тому переважна більшість досліджень даного феномена належать іноземним авторам. Однак поняття набуває неабиякого значення в аспекті реалізації євроінтеграційного курсу України та протистояння гібридній війні.

На думку дослідниць Г. Луцишин та А. Гончарук, культурна дипломатія є різновидом сучасної дипломатії й ефективним засобом реалізації політичного, економічного, соціального, культурного та інших векторів розвитку країни, адже сприяє поширенню інформації про державу шляхом організації та проведення культурних, освітніх, мистецьких подій,

популяризації історії, мови, культури та мистецтва держави серед світової спільноти⁶¹. М. Процюк розглядає культурну дипломатію як інструментарій «м'якої сили», що має стати елементом державної політики завдяки її властивості забезпечувати розв'язання питань національної безпеки, сприяти формуванню позитивного іміджу країни та міжнародного діалогу. Отже, культурна дипломатія – це поняття, яке включає аспекти формування іміджу країни, просування її інтересів, популяризацію її культури, історії, цінностей серед світової спільноти засобами культури.

Внутрішній вимір культурної дипломатії (внутрішня політика держави в сфері культури) сприяє створенню унікального культурного продукту, що відображає особливості, неповторні культурні коди держави та її народу і таким чином впливає на його якість й особливості ретрансляції у зовнішньополітичному дискурсі. При цьому в Україні наразі спостерігається брак ресурсів (фінансових, кадрових та інших), відсутність політики популяризації та державної підтримки культурних ініціатив.

Однією з найуспішніших практик втілення політики культурної дипломатії в світі, а саме: сприяння популяризації й поширенню культури, історії, мови країни у сфері міжнародних відносин є питання її інституційного забезпечення, тобто функціонування культурних інституцій певної країни за кордоном. Деякі європейські країни мають розгалужену систему культурних інституцій, зокрема Британська Рада (культурний інститут Великобританії), Goethe-Institut (культурний інститут Німеччини), Французький інститут та Альянс Франсез (культурні інституції Франції), Американський Дім (центр культури США), Польський інститут (культурний інститут Польщі) тощо – усі вони мають свої представництва в Україні. Ці установи покликані забезпечити міжкультурну комунікацію і сприяти просуванню цінностей, інтересів країни у зовнішньополітичній площині.

⁶¹ Луцишин Г., Гончарук А. Особливості розвитку культурної дипломатії України в сучасних умовах. *Humanitarian Vision*. 2017. Vol. 3. No 1. P. 25–30. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/39956/2/2017v3n1_Lutsyshyn_H-Peculiarities_of_the_development_25-30.pdf (дата звернення: 15.09.2023).

У цьому аспекті дослідниця О. П. Розумна вказує на загальносвітові тенденції функціонування культурних інституцій: державна підтримка (держава зацікавлена у діяльності даних установ через їх можливість сприяти реалізації зовнішньополітичних інтересів країни); підпорядкування дипломатичним установам (МЗС, посольствам у країні функціонування тощо); надання послуг з вивчення мови (мовні курси при культурному інституті, наприклад, можливість вивчення французької мови у Французькому інституті або Альянс Франсез; німецької – у Goethe-Institut тощо); поширення цінностей через реалізацію проектів, організацію фестивалів, заходів, Днів або Року мов (зокрема, представництва Британської Ради, Французького інституту, Goethe-Institut сприяють поширенню європейських цінностей в Україні. Французький інститут на постійній основі проводить щорічну Французьку весну, а також разом з дипломатичними представництвами інших франкомовних країн – Дні франкофонії в Україні. Ці ініціативи передбачають проведення десятків мистецьких подій у галузях літератури, музики, кіно, театру, зображального мистецтва тощо. З 2016 року в Україні втілюється програма популяризації вивчення іноземних мов, тому 2016 був Роком англійської мови, 2017–2018 навчальний рік – Рік німецької мови, 2018–2019 навчальний рік визначено Роком французької мови); налагодження двостороннього партнерства та співпраці (підтримка та організація спільних ініціатив країноюрепрезентантом та країною перебування); підтримка сучасного мистецтва; наявність мережевої структури (штаб-квартира – представництва в різних країнах – система регіональних офісів)⁶².

З моменту проголошення незалежності культурна дипломатія в Україні втілювалась на рівні реалізації окремих ініціатив, проектів, проведення заходів або участі в міжнародних мистецьких подіях за кордоном. Зокрема, у 2012–2013 рр. Україною була організована виставка робіт скульптора Пінзеля в Луврі, крім цього, держава щорічно бере участь у Франкфуртському

⁶² Розумна О.П. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи. 2016. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/kultu_dypl26841.pdf (дата звернення: 27.05.2023).

книжковому ярмарку. Однак ця діяльність не є систематичною, чітко спланованою та стратегічно визначеною (тобто закріпленою на рівні планів, стратегій державних органів), тому не сприяє цілісному розумінню міжнародною спільнотою культурної спадщини, історії, цінностей України, а також не має належного інституційного забезпечення. На думку більшості дослідників, ефективним рішенням є інституційне забезпечення цієї сфери, і важливо зазначити, що з початком 2000-х років у країні актуалізувалося питання необхідності інституційного забезпечення культурної політики та реалізації культурної дипломатії. У результаті, першим кроком стало створення культурно-інформаційних центрів при посольствах України за кордоном згідно з Указом Президента від 20 лютого 2006 року №142/2006 «Про культурно-інформаційний центр у складі закордонної дипломатичної установи України». Метою роботи центрів було сприяння розвитку міжнародної співпраці у сфері культури, освіти, туризму, спорту тощо; поширення інформації про Україну, зокрема, як актуальної новинної, так і про її історію, культуру, мову; підтримка контактів з українцями за кордоном⁶³. Однак, згідно з експертною думкою, ці кроки не мали значної ефективності та не популяризували Україну у світі в культурному контексті. Крім цього, урядом вживалися ініціативи із запровадження інших культурних інституцій, зокрема, Державної агенції промоції культури України, однак вони також не мали значного успіху.

Події Революції Гідності, Євромайдан, конфлікт на Сході України, необхідність протистояння гібридній війні та реалізації євроінтеграційного курсу сприяли актуалізації питання формування ефективної системи культурної дипломатії та її інституційного забезпечення для просування інтересів України у світі, її входження в міжнародний інформаційний та культурний простори, а також чіткого позиціонування себе як країни з

⁶³ Про культурно-інформаційний центр у складі закордонної дипломатичної установи України: Указ Президента України від 20 лютого 2006 № 142/2006. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/142/2006> (дата звернення: 20.09.2023).

європейськими цінностями. Однак ці елементи потребують клопіткої роботи та спільних зусиль уряду й суспільства. Зауважимо, що нещодавно почали з'являтися поодинокі ініціативи з популяризації української суспільно-політичної та культурної тематики з боку українських активістів, молоді, діячів культури, які знають іноземні мови, є відкритими до міжкультурного спілкування, підтримують європейські цінності. Зокрема, без державної підтримки та участі були засновані волонтерські рухи, організовані події, реалізовані проекти за кордоном на громадських засадах, а саме: одним із яскравих прикладів є впровадження ініціативи групою українських активістів, які напередодні Референдуму в Нідерландах щодо затвердження Асоціації між Україною та ЄС у 2016 р. відвідала міста країни з метою переконати суспільство у доцільності підтримки цього документа та його важливості для України. Дана ініціатива свідчить про роль громадянського суспільства у сприянні досягненню внутрішньо- та зовнішньополітичних цілей країни.

«Дипломатами» української культури у світі є український митець та режисер Владислав Троїцький та арт-куратор Павло Гудімов. В. Троїцький заснував Київський Центр Сучасного Мистецтва «ДАХ» у 1994 р., який, окрім театральних постановок, знайомить світову аудиторію з українською музикою через організацію концертів відомих у Європі груп «ДахаБраха», Dakh Daughters (сучасна українська музика з використанням національних фольклорних мотивів) та молодого музичного колективу «ЦеШо», текст композицій якого базується на передаванні актуальної новинної інформації про Україну (суспільно-політичної ситуації в державі). Павло Гудімов, будучи колишнім учасником гурту «Океан Ельзи», займається реалізацією та просуванням українських культурних проектів у світі, а саме: у 2007 р. активіст заснував арт-центр «Я Галерея» для популяризації сучасного мистецтва та сприяє розвитку культури у внутрішньому вимірі України через проведення лекцій, дискусій, майстер-класів, круглих столів, реалізації музейних проектів всередині держави, так і у зовнішньому дискурсі, що полягає в організації виставок українських художників за кордоном та

просуванні українського культурного продукту серед світової спільноти. Окрім цього, у 2014 р. було створено недержавну інституцію Український інститут у Швеції (www.ukrainskainstitutet.se) за ініціативи сестер Наталії та Ольги Пасічник, які мешкають у Швеції, для популяризації української культури (кінематографу, мистецтва, літератури, музики, мови тощо) в ЄС, об'єктивного інформування громадян Швеції про Україну, формування позитивного іміджу України за кордоном шляхом організації мистецьких та благодійних заходів.

У квітні 2019 р. оприлюднено резюме Національного інституту стратегічних досліджень «Пріоритети забезпечення гуманітарної присутності України в світі», у якому заявляється думка про необхідність системного розгортання гуманітарної дипломатії, яка «включає не лише культурну та освітню дипломатію, міжнародну презентацію історії, а й дипломатію науково-технічну ... Українці мають асоціюватися в іноземній спільноті не лише з певними історичними надбаннями минулого, а й з досягненнями сучасності – вирішенням складних завдань фундаментальної науки (наприклад, задачі щодо найщільнішого пакування куль у 8 та 24-вимірних просторах з використанням методів модульних форм, розв'язаної М. В'язовською), успіхами на наукових олімпіадах (Міжнародній математичній олімпіаді-2017, Queen's International Innovation Challenge-2017, Robot Launch-2017, Infomatrix-2018, Beijing Youth Science Creation Competition-2018, Європейській математичній олімпіаді-2018 для дівчат), авторством відеоігор (як-то S.T.A.L.K.E.R., Cossacs, World of Warplanes, Venom. Codename: Outbreak, Warface, Cryostasis) і стартапів (PassivDom, Petcube, Cardiomio, Effa, SolarGaps, Senstone, Flasty та ін.) тощо», – йдеться у документі⁶⁴.

Отже, розглянувши поодинокі ініціативи представників громадянського суспільства та активістів, зазначимо, що ця діяльність потребує активної

⁶⁴ Пріоритети забезпечення гуманітарної присутності України в світі: резюме. 2019. 24 квітня. URL: <http://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/analitichnimateriali/gumanitarniy-rozvitok/prioriteti-zabezpechennya-gumanitarnoi> (дата зверення: 24.09.2023).

залученості держави в процес, що передбачає відповідне інституційне забезпечення, стратегічне планування та ефективну практичну реалізацію.

З підписанням «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» певного прогресу у цьому плані було досягнуто: почали точитися дискусії про необхідність здійснення публічної та культурної дипломатії на державному рівні із залученням відповідних профільних органів влади, що привело до створення при МЗС у 2015 р. Управління публічної дипломатії, у складі якого був і відділ культурної дипломатії. Особливої актуальності набуло питання створення Українського інституту – установи, яка сприяла б просуванню української культури та формуванню іміджу України засобами культурної дипломатії, активну участь та підтримку діяльності якого мають здійснити Міністерство закордонних справ України та Міністерство культури України. У 2017 р. КМУ було оприлюднено розпорядження № 430-р від 21 червня 2017 р. «Про утворення державної установи “Український інститут”». Установа працює з 2018 р. Основні результати її діяльності презентуються на офіційному онлайн-ресурсі <http://ui.org.ua>. Звернемо увагу на деякі особливості функціонування Українського інституту, відповідно до затвердженого статуту.

Державна установа «Український інститут» або скорочено «УІ» (англійською – «Ukrainian Institute» або «UI») покликана забезпечити комплексну презентацію України у світі з метою покращення розуміння і сприйняття держави на міжнародній арені, формування позитивного іміджу за кордоном. Основними завданнями Інституту є підвищення впізнаваності України за кордоном; підтримка міжнародного діалогу через участь у мистецьких проектах, міжнародних обмінах тощо; поширення досвіду в сфері розвитку громадянського суспільства, просування цінностей; популяризація української мови та культури. Ці завдання планується виконати шляхом здійснення регулярних презентацій України за кордоном, організації та проведення заходів з інформування про суспільний, політичний, культурний стан України серед міжнародної спільноти; розробки та поширення

культурного продукту України у світі (друкованих, аудіовізуальних та різноманітних нових і сучасних форм матеріалів – відео, блогів, листівок, фільмів); участі України у міжнародних культурних та суспільно-політичних подіях; організації участі в спільних заходах, міжнародних обмінах між українськими та іноземними експертами, журналістами, молоддю, громадськістю; впровадження спільних міжкультурних проєктів, реалізації міжнародної співпраці; викладання української мови за кордоном та популяризації української літератури та її перекладів іноземними мовами. Доцільно додати, що контроль за діяльністю установи буде покладено на Наглядову раду, а фінансування здійснюватиметься з державного бюджету, за рахунок благодійних внесків та донорської допомоги.

На нашу думку, ця інституція стане ефективним елементом системи культурної дипломатії та допомагатиме просувати інтереси України в світі, сприятиме вирішенню певних політичних питань, налагодженню та підтримці співпраці й веденню політичного діалогу з міжнародною спільнотою, формуванню позитивного іміджу України в світі. Однак зважаючи на те, що окреслені завдання, функції та цілі даної установи поки що існують виключно у теоретичній площині, ефективність їх реалізації буде залежати від доцільності та якості планування й здійснення практичних кроків з їх утілення, що може зайняти не один рік. Більш того, відсутність законодавчого врегулювання певних питань, недосконалість механізму співпраці та взаємодії між органами влади, недостатній рівень залучення експертного середовища та громадськості до питань створення та участі у діяльності Інституту, необхідність розробки ефективного механізму стратегічного менеджменту та культурного маркетингу установи тощо є значними стримуючими факторами на шляху результативної діяльності «культурного органу». Додамо, що Український інститут покликаний також допомогти запровадити європейські практики в українську культуру та сприяти європейській інтеграції України до світового культурного простору.

Таким чином, публічна, та її різновид – культурна, дипломатія, є важливим елементом й інструментом реалізації євроінтеграційної політики України, однак проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що вона втілюється більше на рівні реалізації приватних ініціатив представниками громадянського суспільства та активістами, а не на державному рівні, що можна пояснити браком ресурсів, бюрократичністю певних процедур, що стають значними перешкодами на шляху побудови ефективної інституційної моделі культурної дипломатії в Україні.

Важливо зауважити, що за відсутності чіткої національної інформаційної політики, громадяни за кордоном сприймають Україну переважно як велику країну, що має спільні кордони з країнами-членами ЄС, має високий рівень корупції, слабку економіку, політичну нестабільність та тривалий конфлікт на Сході. Відповідно, як зазначає відомий український письменник Сергій Жадан, за відсутності об'єктивної та регулярної інформації про Україну в міжнародному інформаційному просторі, світова спільнота буде автоматично сприймати будь-яку інформацію про Україну (правдиву чи неправдиву) як достовірну і таким чином формувати уявлення про державу. Отже, народна дипломатія як різновид «м'якої сили» є ефективним інструментом зміни ставлення й уявлення світової спільноти про Україну та формування її позитивного іміджу в очах іноземців.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі досліджено й оцінено сучасний стан, євроінтеграційних процесів, що є одним з ключових напрямків та пріоритетів української зовнішньої та внутрішньої політики. Для ефективної реалізації цих процесів владою використовується як політичний, економічний та дипломатичний, так і інформаційно-комунікаційний інструментарій. Останній передбачає застосування прийомів та методів журналістики, зв'язків з громадськістю, комунікації та адвокації для інформування різноманітних цільових аудиторій на національному та міжнародному рівнях (політичної еліти, громадянського суспільства, студентів, молоді тощо) про певні політичні процеси та явища в Україні, їх доцільність, використовуючи різні канали комунікації.

1. Результати проведеного дослідження свідчать, що комунікація стосовно політичних явищ здійснюється за двома основними напрямками: зовнішньому та внутрішньому, що, у свою чергу, впливає на вибір каналу комунікації, тексту повідомлення та його змісту відповідно до поставленої мети.

2. Зовнішні комунікації – діалог держави з іноземною аудиторією у міжнародному комунікаційному просторі. У цьому контексті важлива роль належить іміджу країни, адже саме певний образ та уявлення про державу серед світової спільноти та в очах власних громадян дозволяє ефективно просувати та захищати національні інтереси країни, вести діалог та співпрацювати на міжнародній арені.

3. У внутрішньополітичній сфері для ефективної імплементації євроінтеграційних процесів на національному рівні шляхом чіткого виконання вимог «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС», важливо здійснювати комунікаційну роботу з роз'яснення цього політичного курсу серед суспільства, що втілюється через медійну діяльність (висвітлення євроінтеграційних новин у ЗМІ), організацію різноманітних заходів та

проведення комунікаційних кампаній, створення спеціалізованих вебплатформ та сайтів, розробку і публікацію певних інформаційно-пояснювальних матеріалів.

4. Для результативного впровадження зовнішньої політики загалом та євроінтеграційних процесів зокрема, Україна провадить певну іміджеву політику як приклад «м'якої сили» дипломатії шляхом прийняття та реалізації національних концепцій і доктрин для популяризації держави в світі, включаючи проведення українських культурних подій за кордоном, використання можливостей ЗМІ тощо. Для здійснення процесу комунікації стосовно певного політичного явища, зокрема євроінтеграції, важливо чітко визначити цільову аудиторію, на яку спрямована комунікація, відповідно до цього сформулювати повідомлення (меседжи) та обрати найбільш ефективний канал їх передачі. Основними каналами для здійснення політичної комунікації виступають офіційні – класична дипломатія, а також її різновиди – публічна, культурна, медійна, експертна, народна тощо. Серед основних засобів нам вдалося виокремити такі: для класичної дипломатії – переговори на найвищому та високому рівнях, зустрічі, саміти між представниками держав; для публічної та культурної дипломатії – спілкування на рівні громадян різних країн, проведення спільних міжкультурних заходів та участь України у світових культурних подіях (виставках, книжкових ярмарках тощо), просування українських інтересів через новостворену структуру – Український інститут.

5. У здійсненні процесу комунікації щодо євроінтеграційних процесів неабияку роль відіграє українська діаспора як місток у просуванні національних інтересів України за кордоном. Співпраця із українцями, що мешкають в інших державах та нерідко є членами неурядових організацій або учасниками волонтерських рухів, дозволяє країні покращувати власний імідж в очах світової спільноти та інформувати іноземну аудиторію про українські події шляхом, перш за все, реалізації різноманітних інформаційно-просвітницьких проектів. Однією з найвпливовіших структур тут виступає

Світовий Конгрес Українців, який об'єднує українські громади у діаспорі та дозволяє лобіювати українські інтереси за кордоном. Суміжним каналом політичної комунікації, стосовно євроінтеграційних процесів в Україні виступають неурядові організації та аналітичні центри в Україні й за кордоном, які розробляють та поширюють інформаційно-аналітичні матеріали про Україну серед національної та міжнародної аудиторії. Окрім цього, значна роль належить ЗМІ, зокрема, українським та іноземним, – каналам просування зовнішньо- та внутрішньополітичної інформації про Україну в національному та світовому інформаційному просторах.

6. Нам вдалося дійти висновку, що інформація, яка потрапляє до іноземного масово-комунікаційного поля, має несистемний характер, адже в Україні не реалізується чітка стратегія або план дій щодо поширення певної інформації або просування тематики про країну за кордоном, вона, скоріше, потрапляє в медіа інших країн на засадах сенсаційності, резонансності, відповідно, не сприяючи формуванню позитивного іміджу держави в очах світової спільноти.

7. Зауважимо, що в епоху бурхливого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій одними з найбільш популярних каналів просування інформації є Інтернеттехнології (онлайн-медіа) та соціальні мережі. Саме ці медіуми виступають визначальними каналами передачі євроінтеграційної тематики завдяки можливості миттєвого поширення інформації. Однак у той час як традиційні ЗМІ тяжіють до поширення перевірених, неупереджених, об'єктивних фактів, у соціальних медіа побутує будь-яка інформація, якість та правдивість якої не є головними критеріями. При цьому відбувається залучення аудиторії до дискусії, наслідки якої іноді важко передбачити.

Аналіз провідних іноземних та українських ЗМК на предмет висвітлення євроінтеграційної тематики дозволив дійти висновку, що українська тематика досить активно висвітлюється у світових ЗМІ, а саме: у пресі Великобританії, Франції, Німеччини та США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 20 ключових завдань на період до 2020 року: забезпечення відчутних результатів для громадян. EU4Business. 2017. URL: <https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2017-11/ua.1.pdf>
2. Андрущенко С. В. Україна в сучасному міжнародному середовищі. Зовнішня політика України – 2013: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / за ред. Г. М. Перепелиці. Київ : ВД «Стилос», 2014. С. 11–29. URL: http://fpri.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/07/Yearbook_2013.pdf
3. Асоціація ЄС – Україна: що це дає Вам. Представництво Європейського Союзу в Україні. 2017. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/association_euua_2017_www.pdf
4. Валюшко І. Дипломатія України у вимірі інформаційної безпеки країни. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2017. Вип. 13. С. 137–142.
5. Волкова І. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення маркетингової діяльності підприємств аграрного сектора економіки. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.2/112.pdf>
6. Гоцур О.І. Українське журналістичознавство в контексті євроінтеграційного процесу. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=>
7. Гуменюк Б. І. Основи дипломатичної та консульської служби : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2004. 248 с.
8. Гурковський В. І. Захист іміджу Української держави в умовах інформаційної глобалізації. Державне управління: теорія та практика. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_11
9. Динник І. Розвиток української держави у контексті реалізації стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». Ефективність

- державного управління: Збірник наукових праць. 2015. Вип. 43. С. 264–271. 203
10. Дяченко Н. П. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2013. Вип. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2013_2_14
 11. Зовнішньополітична робота України отримала «трійку» за 2017 рік. Сайт аналітичного центру Ради зовнішньої політики «Українська призма». URL: <http://prismua.org/ukraines-foreign-policy-work-received-three-2017>
 12. Зовнішня політика України – 2014: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За ред. Г. М. Перепелиці, О. В. Потехіна. Київ : ВД «Стилос», 2015. 326 с. URL: http://fpri.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/04/FPRI_Yearbook_2014.pdf
 13. Качинська Н. Політичний імідж держави: структурні та комунікаційні компоненти феномена. Віче. 2009. № 22. С. 24–27. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/1738/>
 14. Кирилова О. Paywall vs. open journalism: досвід взаємодії з аудиторією «The New York Times» та «The Guardian». Science and society. Proceedings of the 9th International conference. 2019. С. 221–226.
 15. Климанська Л. Д. Соціально-комунікативні технології в політиці: Таємниці політичної «кухні» : Монографія. Львів : Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2007. 332 с.
 16. Кудрявцева С. П., Колос В. В. Міжнародна інформація. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2005. 400 с. URL: <http://buklib.net/books/21985>
 17. Луцишин Г., Гончарук А. Особливості розвитку культурної дипломатії України в сучасних умовах. Humanitarian Vision. 2017. Vol. 3. No 1. P. 25–30. URL:

http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/39956/2/2017v3n1_Lutsyshyn_H-Peculiarities_of_the_development_25-30.pdf

18. Магда Є. В. Міжнародний імідж України в контексті гібридної війни. Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія. 2015. № 4. С. 232–240. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2015_4_34
19. Максак Г., Шелест Г., Коваль Н., Коваль М. Українська призма: зовнішня політика 2015. Київ, 2015. URL: <http://prismua.org/wp-content/uploads/2016/03/UAPRINT.pdf>
20. Мельник В. М. Управління податкоспроможністю суб'єктів господарювання: Навчальний посібник для самостійної роботи. Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. 116 с.
21. Надельнюк О. Забути про Україну: що писали про нашу державу західні ЗМІ та рупори розпропаганди. Українська правда. 2018. 15 трав. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/05/15/7081716>
22. Палагнюк Ю. В. Державні програми з питань європейської інтеграції України: основні напрямки. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 2. С. 174–179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_2_35
23. Політологія для вчителя : навч. посібн. для студ. педагогічних ВНЗ / за заг. ред. : К. О. Ващенко, В. О. Корнієнка. Київ : Вид-во імені М. П. Драгоманова, 208 2011. 406 с. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/13vashenko_politologiya_dlya_vchitelya/203.htm
24. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році»: Офіційне інтернетпредставництво Президента України. 2017. 7 вер. URL: <https://www.president.gov.ua/news/poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radiukrayini-pr-43086>

25. Пріоритети забезпечення гуманітарної присутності України в світі: резюме. 2019. 24 квітня. URL: <http://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/analitichnimateriali/gumanitarniy-rozvitok/prioriteti-zabezpechennya-gumanitarnoi>
26. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
27. Про затвердження Державної програми забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 роки: Постанова КМУ № 1609 від 15 жовтн. 2003 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1609-2003-%D0%BF>
28. Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері інформування та налагодження комунікації з громадськістю з актуальних питань європейської інтеграції України на період до 2017 року: Розпорядження КМУ від 18 вересня 2013 р. № 754-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/754-2013-p#n9>
29. Про інформацію: Закон України від 13.11.1992. № 2657–XII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
30. Про культурно-інформаційний центр у складі закордонної дипломатичної установи України: Указ Президента України від 20 лютого 2006 № 142/2006. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/142/2006>
31. Про схвалення Концепції Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2008-2011 роки: Розпорядження КМУ № 379-р від 6 червня 2007 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379-2007-%D1%80>
32. Про схвалення Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі:

- Розпорядження КМУ від 11 жовтн. 2016 р. № 739-р. URL:
[http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/739-2016- %D1%80](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/739-2016-%D1%80)
33. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері інформування та налагодження комунікації з громадськістю з актуальних питань європейської інтеграції України на період до 2017 року: Розпорядження КМУ від 27 березня 2013 р. № 168-р. URL:
[http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/168-2013- p/paran8#n8](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/168-2013-p/paran8#n8)
34. Про схвалення Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 жовтн. 2017 р. № 779-р. URL:
<https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250383204>
35. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження КМУ № 168-р від 16 березня 2017 р. URL:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>
36. Проект «Стратегія зовнішньої політики України у стані війни». URL:
<http://iserfps.tilda.ws/#intro>
37. Проект Закону про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року: Картка законопроекту. URL:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64508
38. Розумна О.П. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи. 2016. URL:
http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/kultu_dypl26841.pdf
39. Семченко О. А. Імідж України в інтерпретації закордонних ЗМІ. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика 212 викладання соціально-політичних дисциплін. 2013. Вип. 10. С. 87–91. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_022_2013_10_17
40. Семченко О. А. Іміджева політика України монографія. Київ : Академія, 2014. 269 с. URL:

http://pidruchniki.com/70826/politologiya/imidzh_ukrayini_interpretatsiyi_zarubizhnih_vitchiznyanih_zmi#96

41. Словник української мови: в 11 тт. Т. 3. Київ : Наукова думка, 1972.
42. Степанов В. Ю. Механізм інформаційно-аналітичного забезпечення державної інформаційної політики. Теорія та практика державного управління : [зб. наук. пр.] / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. інт держ. упр. Харків. 2012. Вип. 3(38). С. 139–145. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMA_GE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Trpdu_2012_3_20.pdf
43. Стратегія комунікування угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Україна – ЄС. Інтерньюз Україна. URL: <https://internews.ua/project/ukraine-eu>
44. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page
45. Україна та угода про асоціацію: моніторинг виконання 2014–2018. Український центр європейської політики (УЦЄП). URL: http://ucerp.org.ua/wpcontent/uploads/2018/12/Report_2014-2018_WEB_FINAL.pdf
46. Хлистун Г. Ю. Українські ЗМІ в контексті євроінтеграції: плюси та недоліки роботи. Actual problems of international relations. Release 122 (part II). 2014. С. 4–14. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2463/2195>
47. Чечель О. Ю. Формування іміджу держави на міжнародній арені. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 10. С. 82–86. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2016/20.pdf

48. Щурко О. Чинники формування міжнародного образу держави: принципи класифікації: матеріали Всеукраїнської наукової конференції [Політична наука в Україні: стан і перспективи], (Львів, 10-11 травня 2007 р.) / ЦПД ЛНУ ім. І. Франка, М. Поліщук, Л. Скочиляс, Л. Угрин, 2008. 308 с. 215
49. Allen M. The SAGE Encyclopedia of Communication Research Methods. Newbury Park : SAGE Publications, 2017. 2 064 p.; An Integrated Approach to Communication Theory and Research / eds. D. W. Stacks, M. B. Salwen, K. C. Eichhorn. London : Routledge, 2019, 590 p.
50. Defining Public Diplomacy. USC. Centre of Public Diplomacy. URL: <https://uscpublicdiplomacy.org/page/what-pd>
51. Eastern Partnership. European Commission Website. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en
52. Hudson V. M. Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory. Lanham, Maryland : Rowman & Littlefield, 2013. 266 p.
53. Ministry of Education and Science of Ukraine Ukrainian State Center for International Education Website. URL: <http://studyinukraine.gov.ua/>
54. Nye J. Public Diplomacy in the 21st Century. What factors need to be considered to explain U.S. policy to audiences abroad? 2004. May 10. URL: <https://www.theglobalist.com/public-diplomacy-in-the-21st-century>
55. Partnership Between the European Union and Ukraine. UE-UA 1056/2/09 REV 2. 2009. Brussels. 15 Oct. URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/eu_uk_chronology/association_agenda_en.pdf
56. Ross Ch. Pillars of public diplomacy. Harvard International Review. 2003. Vol. 25. № 2. P. 22. URL: <http://hir.harvard.edu/article/?a=1117>